



Targeted Subsidies Policy and Social Cohesion in Iran

Somayeh Mirasheh



PhD Student in Social Welfare, Allamah Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Ali Akbar Taj Mazinani *



Associate Professor of Social Welfare, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Masoumeh Qarakhani



Assistant Professor of Social Welfare, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Introduction

This study examines the relationship between the policy of targeted subsidies and social cohesion in Iran. Social protection policies, including targeted subsidies, are expected to help bridge economic gaps, reduce economic shocks, and thereby enhance public satisfaction and social cohesion. However, despite the implementation of targeted subsidies policy for about fourteen years, there is no sign of strengthened social cohesion in Iran. Rather, minor or major changes in the allocation and redistribution of subsidies have often led to waves of protests and social dissatisfaction. Recent research shows that Iranian society has experienced a downward trend in social cohesion, decreased life satisfaction, and increased feelings of alienation in recent decades. This study seeks to understand whether the targeted subsidies policy has led to an increase or decrease in social cohesion and examines this issue through an analysis of Instagram user comments (from April 2017 to August 2022) and published opinions of experts.

Materials and Methods

The research adopts an interpretive approach and exploratory strategy, utilizing qualitative content analysis of Instagram users' comments and expert opinions. Instagram was chosen as the primary social media platform for this analysis due to its widespread use among Iranians during the study period. Data from Instagram included 279,009 posts and 5,306,534 comments containing key hashtags related to subsidies. To ensure the relevance and quality of the data, the posts and comments were filtered to remove irrelevant or duplicate content, resulting in 254,336 posts and 171,627 comments being analyzed. The sampling of Instagram data was multi-stage, involving both systematic and random sampling to achieve a representative subset for qualitative analysis.

For expert opinions, a comprehensive review of 189 sources, including articles, interviews, and newspaper notes, was conducted. These sources were selected based

* Corresponding Author: atmazinani@yahoo.com

How to Cite: Mirashe, S; Taj Mazinani, A. K; Qarakhani, M. (2024). Targeted Subsidies Policy and Social Cohesion in Iran, *Journal of Social Development and Welfare Planning*, 15 (60), 81-122.

on their relevance to the topic and the expertise of the authors in social sciences, social policy, public policy, or economics. Purposive sampling was used to identify and analyze the most relevant expert opinions, ensuring a thorough examination of the various perspectives on the impact of targeted subsidies on social cohesion.

Results

The qualitative analysis of Instagram posts revealed predominantly negative sentiments towards the targeted subsidies policy and relevant government officials. The negative concepts identified included the diminishing value of subsidies, increased poverty, and inequality, inflationary effects of subsidies, inefficient implementation, confusion in identifying target groups, populist politics, and perceived dishonesty and corruption among officials. Specifically, users expressed frustration over the fixed amount of cash subsidies which have lost their value over time due to inflation, thus failing to meet basic living needs. Many users highlighted that the policy has exacerbated poverty and widened the gap between the rich and the poor, contrary to its intended purpose. The perception that subsidies contribute to inflation further fueled negative sentiments, as users felt that any benefit from cash transfers was nullified by rising prices.

Conversely, positive sentiments were also observed, albeit less frequently. These included perceptions that the policy benefitted the poor at the expense of the wealthy, the necessity of removing preferential exchange rates, and the broader economic reforms initiated by the policy. Users supporting the policy argued that targeted subsidies ensured a fairer distribution of resources, as the wealthy had previously benefitted disproportionately from subsidies. Some users appreciated the poverty alleviation potential of the policy and noted an increase in their purchasing power, especially following recent reforms under the Raisi administration. Additionally, the policy's impact on reducing the smuggling of subsidized goods such as fuel and flour was viewed positively, as it was seen to address systemic issues of corruption and illegal trade.

Expert opinions echoed similar themes, highlighting short-term policymaking driven by political interests, state-nation conflicts, and the dual role of social capital. Experts criticized the inadequate targeting of subsidies, systemic inefficiencies, and the resultant social tensions. They noted that the government's focus on short-term economic gains and political benefits undermined the long-term social and cultural implications of the policy. The dual role of social capital was particularly emphasized, with experts pointing out that while the policy initially garnered public support and increased trust in the government, its long-term sustainability was compromised by repeated policy adjustments and failures in effective implementation.

A three-dimensional model of social cohesion was developed, encompassing vertical trust (state-nation relationship), perceived inequality, and social polarization (horizontal relationships within society). The concept of vertical trust was closely linked to the themes of short-term policymaking and state-nation conflict, reflecting the fluctuating levels of public trust in government institutions. The perceived inequality dimension was tied to the dual interpretations of fair distribution, highlighting the contrasting views on whether the policy successfully reduced

economic disparities or worsened them. Social polarization was evident in the divergent opinions expressed by different social groups, with some seeing the policy as a necessary economic reform and others as a source of increased tension and division.

Discussion

The findings indicate that while targeted subsidies initially aimed to enhance social cohesion by gaining public trust and support, their implementation and subsequent modifications have often undermined this objective. The short-term focus of policymakers, political motivations, and systemic inefficiencies have led to mixed outcomes, with initial positive effects overshadowed by long-term negative impacts. The resultant social tensions, perceived unfairness, and erosion of trust in government highlight the fragile state of social cohesion in relation to subsidy policies.

Keywords: Social Cohesion, Targeted Subsidies Policy, Short-Term Policy-Making, Social Polarization, Social Protection, Nation-State Conflict



فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی
دوره پانزدهم، شماره ۶۰، پاییز ۱۴۰۳، ص ۸۱-۱۲۲
qjdsd.atu.ac.ir
DOI: doi.org/10.22054/qjdsd.2024.76798.2544

سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها و انسجام اجتماعی در ایران

سمیه میراشه

دانشجوی دکتری رشته رفاه اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی،
تهران، ایران

علی اکبر تاج‌مزینانی *

دانشیار تعاون و رفاه اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران،
ایران

معصومه قاراخانی

استادیار تعاون و رفاه اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران،
ایران

چکیده

با عنایت به ارتباط وثیق سیاست‌های اجتماعی با افزایش یا کاهش انسجام اجتماعی، مقاله حاضر در پی پاسخ به این پرسش است که سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها چه رابطه‌ای (فزاینده و مثبت یا فرساینده و منفی) با انسجام اجتماعی در ایران می‌تواند داشته باشد؟ برای این منظور، نظرات شهروندان در شبکه اجتماعی اینستاگرام (فروردین ۱۳۹۶ تا پایان مرداد ۱۴۰۱) و همچنین آراء انتشار یافته متخصصان در این زمینه مورد تحلیل قرار گرفته است. نمونه‌گیری از داده‌های اینستاگرام چندمرحله‌ای (نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک و تصادفی) بوده است. همچنین آراء متخصصان (۱۸۹ منبع شامل مقاله، مصاحبه، نشست‌های رسانه‌ای و یادداشت‌های جراید) در این خصوص احصاء و تحلیل شده است. متکی بر دلالت‌های نظری پژوهش و تحلیل‌های کیفی نظرات کاربران شبکه اجتماعی اینستاگرام و نیز دیدگاه متخصصان، مضامینی از جمله: «سیاست‌گذاری کوتاه‌مدت»، «تعارض دولت - ملت»، «همراهی با سیاست»، «ناهدفمندی یارانه‌ها» و «تفسیر دوگانه از توزیع عادلانه» احصاء شد. همچنین مدلی سه‌وجهی از انسجام اجتماعی در رابطه با سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها (شامل «اعتماد عمودی»، «پنداشت نابرابری» و «قطبی‌شدن اجتماعی») ارائه گردید. مطابق جمع‌بندی این پژوهش، حمایت‌های نقدی گزینشی (با گروه‌های هدف بزرگ) گرچه در ابتدای معرفی و اجرای سیاست باعث افزایش اعتماد و بهبود رابطه دولت - ملت می‌شوند، اما بعد از مدتی باعث تبعیض، اعتراض، تنش و در نتیجه کاهش انسجام اجتماعی می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: انسجام اجتماعی، هدفمندسازی یارانه‌ها، سیاست‌گذاری کوتاه‌مدت، قطبی‌شدن اجتماعی، حمایت اجتماعی، تعارض دولت-ملت

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته رفاه اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی است.

* نویسنده مسئول: atmazinani@yahoo.com

انتظار معمول از سیاست‌های حمایت اجتماعی از جمله هدفمندسازی یارانه‌ها این است که از طریق ترمیم شکاف‌ها و شوک‌های ناشی از تصمیمات اقتصادی، رضایت عمومی و انسجام اجتماعی بهبود یافته و تقویت شود.

با این حال، علی‌رغم اجرای حدوداً چهارده‌ساله سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها، چشم‌اندازی از تقویت انسجام اجتماعی در جامعه ایران دیده نمی‌شود و بلکه به شکل تناقض‌آمیزی، هر تغییر جزئی یا کلان در نحوه تخصیص و بازتوزیع یارانه‌های مذکور، به موجی از اعتراضات و نارضایتی‌های اجتماعی منجر شده است.

به‌طور کلی و فارغ از سیاست اجتماعی خاصی نظیر هدفمندسازی یارانه‌ها، پژوهش‌های اخیر بیانگر این است که در دهه‌های اخیر، جامعه ایران روندی نزولی از انسجام اجتماعی را تجربه کرده است، رضایت از زندگی پایین آمده و احساس بیگانگی افزایش یافته است. شکاف‌های اجتماعی به خصوص میان مردم و حکومت و نخبگان افزایش یافته و ارزش‌های اجتماعی قطبی‌تر شده‌اند (گودرزی، ۱۳۹۸: ۴۸۱).

عوامل متعددی بر کاهش یا افزایش انسجام اجتماعی مؤثرند از جمله مهم‌ترین این عوامل سیاست دولت‌ها و رویکرد آن‌ها در سیاست‌گذاری اجتماعی است. به باور صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران سازمان‌های بین‌المللی، هدف غایی سیاست‌گذاری اجتماعی در کنار اهداف میان‌مدتی چون بهبود رفاه، وضعیت سلامت، آموزش و توسعه جوامع، افزایش انسجام اجتماعی است (Jenson, 2010: 4).

یکی از مهم‌ترین سیاست‌های اجتماعی دولت‌ها، سیاست‌های حمایت اجتماعی هستند که از لحاظ نظری ارتباط وثیقی با انسجام اجتماعی دارند. حمایت اجتماعی "به مجموعه برنامه‌ها و سیاست‌هایی اطلاق می‌شود که از افراد در برابر فقر و خطراتی که ممکن است بر استاندارد زندگی اقتصادی و اجتماعی آنها تأثیر بگذارد، حمایت می‌کنند" (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH 2020). به لحاظ نظری افزایش حمایت اجتماعی منجر به افزایش انسجام اجتماعی در جامعه می‌شود ولی

این ارتباط متأثر از عوامل گوناگون بوده و می‌تواند مثبت یا منفی باشد (Babajanian, 2012: 4).

یک سیاست حمایت اجتماعی در صورتی که طراحی و اجرای نامناسبی داشته باشد، می‌تواند به جای افزایش انسجام اجتماعی به فرسایش آن دامن زده و اشکالی از طرد اجتماعی، تشدید نابرابری، تضعیف رابطه دولت - ملت، افزایش جرائم و غیره را در پی داشته باشد.

چنانکه گفته شد، یکی از مصادیق مهم سیاست‌های حمایت اجتماعی در ایران سیاست هدفمندسازی یارانه‌هاست که موضوع بررسی این پژوهش است. سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها در آذرماه ۱۳۸۹ اجرایی شد. فرایند این سیاست حذف تدریجی یارانه‌ها از مواد سوختی، مواد خوراکی، آب، برق و سایر اقلام و پرداخت آن به شیوه مستقیم بود. این پرداخت نقدی که به منظور بهبود وضعیت معیشت مردم و به خصوص فقرا پرداخت می‌شود، در ابتدا جنبه همگانی داشت و سپس تلاش شد تا در مراحل، درصدی از گروه‌های برخوردار از دریافت یارانه حذف شود. این سیاست تاکنون از لحاظ ارتباط آن با افزایش یا فرسایش انسجام اجتماعی مورد بررسی و مطالعه قرار نگرفته است.

مسئله اصلی این مقاله این است که آیا سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها (به عنوان مصداقی از یک سیاست حمایت اجتماعی) با افزایش یا فرسایش انسجام اجتماعی ارتباط دارد یا خیر و اگر ارتباطی بین این دو وجود دارد فهم عمیق‌تری از شکل و شیوه این رابطه به دست بیاید.

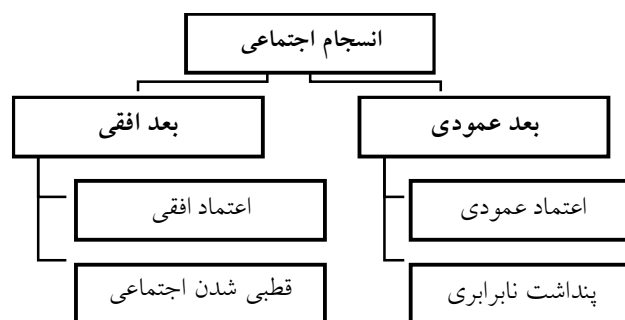
با توجه به اینکه این تحقیق کیفی و اکتشافی است، برخلاف روش قیاسی و کمی محقق بدون داشتن مدل نظری اولیه و با تکیه بر سنت حساس‌سازی مفاهیم (بلومر) به بررسی داده‌ها می‌پردازد (بلیکی، ۱۳۹۲). از این رو تعاریف متعدد از انسجام اجتماعی و مؤلفه‌های آن مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند.

انسجام اجتماعی غالباً به روابط اجتماعی بین فردی و گروهی و ارتباط گسترده‌تر آن با اقتصاد و دستاوردهای سیاسی و اجتماعی اشاره دارد و انسجام اجتماعی بین مفاهیم بهزیستی، عدالت و نظم سیاسی پل می‌زند.

تعریف پذیرفته شده از انسجام اجتماعی در این رساله تعریف شورای اروپا (۲۰۰۴) است که انسجام اجتماعی را ظرفیت جامعه برای ایجاد رفاه برای تمامی افراد، کاهش نابرابری و شکاف‌های اجتماعی و جلوگیری از قطبی شدن جامعه می‌داند.

در سایر تعاریف محققان و اندیشمندان و نیز سازمان‌های بین‌المللی در اغلب پروژه‌های تحقیقاتی مؤلفه‌های اصلی تبیین انسجام اجتماعی شامل احساس تعلق، اعتماد، کاهش بی‌عدالتی و طرد، شاخص‌های جمعیتی، میزان شمولیت در بازار کار، اشتغال/آموزش، منافع اجتماعی، مسکن، تحصیلات و مشارکت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی هستند. مؤلفه‌های فوق اغلب با معیارهای نژادپرستی و تبعیض جنسیتی در نظر گرفته می‌شوند (Jenson 2010, 18; Fonseca, Lukosch, and Brazier 2019, 235)، (OECD 2011, 17)، (Ferroni, Mateo, and Payne 2006)، (Leininger et al. 2021, 3).

برای چارچوب مفهومی اولیه با توجه به اینکه بررسی همه ابعاد انسجام اجتماعی به‌طور هم‌زمان امکان‌پذیر نیست، چهار مؤلفه جهت بررسی و پژوهش انتخاب شده‌اند که در شکل زیر ترسیم شده است. تمامی این مؤلفه‌ها در بعد ذهنی (پنداشت‌ها و نگرش‌ها) بررسی می‌شوند. انتخاب این مؤلفه‌ها بر مبنای دلالت‌های نظری و پابندی به تعریف پذیرفته شده از انسجام اجتماعی مورد تأیید این پژوهش (تعریف شورای اروپا ۲۰۰۴)، توجه به شرایط جامعه ایران و در نهایت با توجه به پرسش‌های پژوهش است. این مدل مفهومی پس از تجزیه و تحلیل رفت و برگشتی یافته‌ها، در پایان مقاله دقیق‌تر شده است.



شکل ۱- مدل اولیه انسجام اجتماعی

با توجه به طرح مسئله، بررسی پیشینه تحقیق و چارچوب مفهومی ارائه‌شده، مقاله حاضر بر این سؤال اصلی متمرکز است که: سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها در ایران‌آنچه نسبتی با انسجام اجتماعی دارد؟ افزون بر پرسش اصلی اخیر، پرسش‌های فرعی مدنظر این مقاله را می‌توان به شرح ذیل احصاء نمود:

- مفاهیم کلیدی و غالب در تجربه و احساسات کاربران رسانه‌های اجتماعی از دریافت یا محرومیت از یارانه نقدی همگانی در فاصله سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۱ از منظر مؤلفه‌های انسجام اجتماعی چیست؟
- مفاهیم کلیدی و غالب در آراء خبرگان در خصوص ارتباط سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها و انسجام اجتماعی در ایران چیست؟
- از ترکیب دیدگاه عمومی جامعه (منبعث از دیدگاه کاربران رسانه‌های اجتماعی) و خبرگان و صاحب‌نظران در زمینه سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها در ایران به چه درک مشخصی از انسجام اجتماعی برآمده از این سیاست می‌توان دست یافت؟

پیشینه پژوهش

در بسیاری از پژوهش‌ها یارانه نقدی همگانی ذیل حمایت اجتماعی طبقه‌بندی می‌شود. لذا در این بخش به مرور مطالعات مربوط به رابطه انسجام اجتماعی هم با یارانه نقدی همگانی و هم با حمایت‌های اجتماعی پرداخته می‌شود.

پیشینه تحقیقات خارجی:

بورکی^۱ (۲۰۱۸) در بررسی تأثیر برنامه‌های انتقال نقدی بر انسجام اجتماعی در مالاوی^۲ نشان داد که برنامه‌های انتقال نقدی هم می‌تواند باعث کاهش فقر و افزایش ادغام افراد در جامعه شود و هم در صورت اجرای نامناسب موجب بروز تنش و تعارض در

1. Burchi, F
2. Malawi

جامعه گردد. او نتیجه گرفته است که پرداخت نقدی صرف، تأثیری در اعتماد ندارد، آموزش مالی و بازرگانی تأثیر زیادی در افزایش انسجام اجتماعی دارد و زمانی که آموزش با پرداخت نقدی همراه بوده، انسجام اجتماعی به میزان بیشتری بهبود یافته است (Burchi and Strupat, 2018).

لوه^۱ (۲۰۲۰) در بررسی تأثیر برنامه‌های حمایت از اشتغال^۲ بر انسجام اجتماعی در اردن نتیجه گرفت که این برنامه‌ها باعث ایجاد احساس تعلق در میان پناهندگان شده است. همچنین در میان اردنی‌ها نیز این نگرش ایجاد شده که پناهندگان سوری برای جامعه کار می‌کنند و مفید هستند و انتقاد نسبت به آنها کاهش یافته است. لذا نه تنها احساس تعلق افزایش پیدا کرده بلکه اعتماد در سطح افقی نیز افزایش پیدا کرده است. در خصوص اعتماد عمودی یافته‌ها حاکی از دو نتیجه متفاوت است. درحالی که اعتماد عمودی به دولت محلی و سرمایه‌گذاران محلی افزایش یافته ولی اعتماد به دولت مرکزی کاهش یافته است (Loewe, 2020).

کوهر^۳ (۲۰۱۱) در بررسی تأثیر برنامه‌های انتقال نقدی بر مقابله با طرد اجتماعی در نپال نتیجه گرفته است که اثربخشی این انتقال‌های نقدی را می‌توان با ارزیابی کفایت میزان وجه انتقال نقدی، میزان پوشش آن و تأثیرشان بر کاهش فقر اندازه‌گیری کرد. این برنامه‌ها به دلیل پوشش ناکافی و سطح پایین وجوه حمایتی نتوانسته‌اند طرد اجتماعی و نابرابری موجود در نپال را چندان کاهش دهند (Koehler, 2011).

کامرون^۴ و شاه^۵ (۲۰۱۴) در بررسی تأثیر گزینش نامناسب در تخصیص انتقال نقدی‌های بر سرمایه اجتماعی و میزان جرم و جنایت در اندونزی نتیجه گرفته‌اند که برنامه‌های حمایتی که در آنها گزینش گروه هدف به درستی و دقت انجام نشده باشد،

1. Loewe, M
2. Cash-for-Work Programs
3. Koehler, G
4. Cameron, L
5. Shah, M

برعکس موجب افزایش طرد اجتماعی و جرم و جنایت می‌شود که فراتر از هزینه‌های مالی است (Cameron and Shah, 2014).

کید^۱ (۲۰۲۰) به بررسی نقش حمایت اجتماعی همگانی بر قرارداد اجتماعی و دولت سازی پرداخته و معتقد است نظام‌های حمایتی گزینشی و مبتنی بر آزمون وسع باعث کاهش اعتماد به دولت می‌شود. حال آنکه نظام‌های حمایتی فراگیر باعث افزایش اعتماد به دولت، افزایش مشروعیت، کاهش تبعیض و افزایش مسئولیت می‌شود (Kidd et al., 2020).

پیشینه تحقیقات داخلی:

پژوهش‌های داخلی در خصوص سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها عمدتاً بر نتایج اقتصادی این سیاست متمرکز هستند، در حالی که تعداد کمتری نتایج اجتماعی این سیاست را مطالعه کرده‌اند.

قاراخانی (۱۳۹۵) در تحلیلی که بر روی سیاست‌های اجتماعی حوزه سلامت و آموزش انجام داده است به بررسی این موضوع پرداخته که آیا سیاست‌های مذکور ظرفیت پشیران دولت - ملت سازی در ایران را داشته‌اند یا خیر. وی پس از بررسی مسئله‌مندی سیاست اجتماعی در گفتمان نظری و کاربردی ایران نشان می‌دهد که سیاست اجتماعی در حوزه‌های مذکور به اصطلاح «رهاشده»، «روزمره» و دچار «عدم توازن» است و لذا روند موجود در کاهش تأمین خدمات اجتماعی به چالشی برای مشروعیت نظام سیاسی بدل شده و فرایند دولت - ملت سازی در ایران را با تأخیر و دشواری روبرو کرده است.

یکی از مفاهیم مرتبط با انسجام اجتماعی که گاه به عنوان مؤلفه آن در نظر گرفته می‌شود سرمایه اجتماعی است که از دیدگاه محققان روند آن در دهه‌های اخیر در ایران نزولی بوده است. نتایج تحقیقات گودرزی (۱۳۹۸) بیانگر افزایش گسیختگی اجتماعی است، تحقیقات موسوی و جغتایی (۱۳۹۸) حاکی از کاهش سرمایه اجتماعی طی سال‌های

1. Kidd, S

۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ است. همچنین یافته‌های ایشان و ذاکری (۱۳۹۷) و هزارجریبی و صفری شالی (۱۳۸۸) حاکی از افزایش خاص گرایی و انسجام اجتماعی درون گروهی است. همان گونه که پیش تر گفته شد، تنها تعداد محدودی از تحقیقات که به پیامدهای سیاست هدفمندسازی یارانه پرداخته‌اند، پیامدهای اجتماعی این سیاست را مورد مطالعه قرار داده‌اند. از کیا و حسینی رودبارکی (۱۳۹۳) در تحلیلی کیفی و موردی نشان می‌دهند که پرداخت یارانه نقدی باعث افزایش مصرف گرایی در سبک زندگی روستاییان شده است. نوآوری و نقطه تمایز مقاله فعلی نسبت به پژوهش‌های پیشین تمرکز بر ابعاد اجتماعی سیاست هدفمندسازی یارانه به ویژه از بعد تأثیر دوگانه آن بر انسجام اجتماعی است.

روش پژوهش^۱

در این پژوهش با توجه به هدف و پرسش، از رویکرد تفسیری و استراتژی پژوهشی استقهامی استفاده شده است. در میان انواع روش‌های استقهامی نیز از تحلیل کیفی بهره گرفته شده است.

برای پاسخگویی به پرسش پژوهش ترکیبی از تحلیل محتوای کیفی نظرات کاربران اینستاگرام (در بازه زمانی فروردین ۱۳۹۶ تا مرداد ۱۴۰۱) و نیز تحلیل محتوای کیفی متون تولیدی متخصصان و صاحب‌نظران استفاده شده است.

انتخاب اینستاگرام به عنوان رسانه اجتماعی اصلی برای تحلیل پیش رو به چند علت انجام شده است: اول اینکه تا قبل از فروردین ۱۳۹۶ استفاده از این رسانه اجتماعی چندان فراگیر نبوده و میزان داده‌های موجود در اینستاگرام چندان قابل توجه نیست، اما در بازه زمانی ۱۳۹۶-۱۴۰۱ فراگیرتر شده، فیلتر نبوده و دسترسی آزاد به آن وجود داشته است. لازم به توضیح است، پس از مرداد ۱۴۰۱ نیز اینستاگرام فیلتر شده و دسترسی آزاد به آن سلب شد و می‌توان تصور نمود که تعدادی از کاربران آن دیگر مانند سابق به این رسانه اجتماعی دسترسی ندارند؛ دوم اینکه بنا بر ایسا (۱۳۹۹) اینستاگرام پس از واتساپ

محبوب‌ترین رسانه اجتماعی در میان ایرانیان است.^۱ برای تحلیل نظرات متخصصان، کل بازه زمانی مؤثر در خصوص هدفمندسازی یارانه‌ها یعنی فروردین ۱۳۸۹ تا اسفند ۱۴۰۱ مدنظر قرار گرفته است.

نمونه‌گیری و تحلیل کیفی داده‌ها در دو بخش انجام شد. بخش نخست داده‌های مربوط به نظرات کاربران اینستاگرام و بخش دوم داده‌های مربوط به نظرات متخصصان. داده‌های شبکه اجتماعی اینستاگرام که توسط یک شرکت متخصص در این زمینه گردآوری شده، سفارش و خریداری شدند. برای شناسایی و استخراج داده‌های مرتبط از اینستاگرام، اولین قدم انتخاب کلمات کلیدی است. در نتیجه، برای استخراج حداکثر داده‌های مرتبط و درعین حال کاهش پست‌های غیر مرتبط، تمامی پست‌هایی که دارای یکی از هشتگ‌های #یارانه، #یارانه_نقدی، #هدفمندی_یارانه، #هدفمندی_یارانه_ها، #هدفمندی_یارانه_ها، #معیشتی، #یارانه_معیشتی، #یارانه_معیشت، #یارانه_بنزین، #یارانه_گندم، #یارانه_آرد، #یارانه_نان و #یارانه_مواد غذایی بودند، استخراج شدند و لیست هشتگ‌ها با افزودن کلمه "یارانه" تقویت شد. از این پس در این مقاله به مجموعه این گروه از هشتگ‌ها و کلمه "یارانه" که مبنای استخراج داده قرار گرفته‌اند عنوان "کلیدواژه‌های پایه" اطلاق می‌شود.

میزان داده‌های آماری استخراج شده شامل ۲۷۹،۰۰۹ پست و ۵،۳۰۶،۵۳۴ دیدگاه است که دارای حداقل یکی از "کلیدواژه‌های پایه" هستند.

برای افزایش اعتبار داده‌ها و شناسایی و حذف محتوای نامرتبط یا جعلی از مکانیسم‌های مکمل شامل حذف صفحات تکراری، شناسایی صفحات اطلاع‌رسانی سیاست‌مداران و طرفداران یا مخالفان سازمان‌یافته ایشان استفاده شد. کل داده‌های

۱. لازم به ذکر است دیدگاه‌های ارائه‌شده در شبکه‌های مجازی به صورت صددرصدی منطبق بر دیدگاه‌های عمومی نیست. با این حال، این شیوه بهتر از روش‌های دیگر موجود بازتاب‌دهنده افکار عمومی است. دریافت دیدگاه عمومی در خصوص یک مسئله خاص نیازمند پیمایش ملی و تکمیل پرسشنامه به صورت ناشناس است که فراتر از ابعاد انجام این پژوهش بوده است.

حذف شده در این بخش شامل ۲۴،۶۷۳ پست بود و در نتیجه تعداد ۲۵۴،۳۳۶ پست جهت بررسی باقی ماند. تمامی پست‌ها جزو جامعه آماری جهت تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

اما در مورد دیدگاه‌ها به دلیل تعداد زیاد آن‌ها و عدم امکان استخراج و بررسی همه آن‌ها ناگزیر به نمونه‌گیری شدیم. لذا نمونه‌گیری از داده‌های اینستاگرام چندمرحله‌ای است. ابتدا یک نمونه‌گیری از بین دیدگاه‌ها انجام شد و سپس یک نمونه‌گیری تصادفی جهت تحلیل کیفی انجام گرفت.

برای نمونه‌گیری از میان دیدگاه‌ها^۱ با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک، تمامی دیدگاه‌های پنج درصد از کل پست‌ها بر اساس تاریخ انتشار پست انتخاب شدند. لازم به ذکر است ۳،۳۷۴ پست از نمونه‌ها فاقد دیدگاه بودند.

در نهایت، ۴۲۵،۹۶۳ متن (شامل پست‌ها و پنج درصد دیدگاه‌های ذیل آن‌ها) به عنوان نمونه مورد مطالعه قرار گرفت که شامل ۲۵۴،۳۳۶ پست و ۱۷۱،۶۲۷ دیدگاه (نظر) است، سپس تعداد ۱۸۸۰ پست و دیدگاه به صورت تصادفی انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفت. معیار تعداد نمونه، رسیدن به اشباع نظری بود.

در بخش تحلیل نظرات متخصصان، جامعه آماری شامل آن دسته از صاحب‌نظران داخلی است که متخصص در حوزه علوم اجتماعی، سیاست اجتماعی، سیاست عمومی یا اقتصاد و مطلع نسبت به موضوع این پژوهش یا دارای مقالات، مصاحبه‌ها یا سایر انتشارات علمی در حوزه سیاست هدفمندی یارانه‌ها و پیامدهای اجتماعی این سیاست هستند و تخصصانی که جامعه علمی آنها را با معیار قضاوتی به عنوان متخصص در زمینه مذکور بشناسند.

پس از تهیه فهرست صاحب‌نظران در موضوع هدفمندی یارانه‌ها، ابتدا تعدادی از متخصصان با نمونه‌گیری کرانه‌ای (دارای بیشترین تولید محتوا) و هدفمند^۲ انتخاب شدند و متون منتشره توسط ایشان در بستر اینترنت در بازه زمانی مورد مطالعه جستجو و مورد بررسی و تحلیل محتوای کیفی قرار گرفت. سپس برای افزودن به غنای تحقیق و رسیدن به

1. Comments

2. Purposeful sampling

اشباع نظری تعدادی دیگر از متخصصان و صاحب‌نظران با نمونه‌گیری تعمیدی به متخصصان فهرست افزوده شد و در مجموع دیدگاه‌های ۱۸ صاحب‌نظر مورد بررسی قرار گرفت. پس از حذف متون تکراری، حداکثر متون موجود هر صاحب‌نظر تا رسیدن به اشباع نظری تحلیل شد. اطلاعات اولیه جستجو شده حدوداً ۳۰۰ منبع (شامل مقاله، مصاحبه، نشست‌های رسانه‌ای و یادداشت‌های جراید) بود که پس از بررسی عنوان یا چکیده مطالب، برخی از آن‌ها به دلیل عدم موضوعیت و ارتباط کمتر حذف شده و نهایتاً ۱۸۹ منبع برای کدگذاری انتخاب شد.

جدول ۱- لیست جامعه آماری و نمونه خبرگان در زمینه سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها مورد ارجاع در این پژوهش

ردیف	گروه‌بندی	تخصص	نام	تعداد رکورد در اینترنت
۱	اقتصادی	اقتصاددان	فرشاد مؤمنی	۶۷۷,۰۰۰
۲		اقتصاددان	پویا ناظران	۲۶۰,۰۰۰
۳		اقتصاددان	عباس شاکری	۲۱۱,۰۰۰
۴		اقتصاددان	جواد صالحی اصفهانی	۲۰۷,۰۰۰
۵		اقتصاددان	موسی غنی نژاد	۱۲۰,۰۰۰
۶		اقتصاددان	حسین راغفر	۴۲,۳۰۰
۷	سیاسی - اقتصادی	اقتصاددان-سیاستمدار	محمد خوش‌چهره	۲,۳۸۰,۰۰۰
۸		علوم سیاسی	صادق زیباکلام	۳۴۳,۰۰۰
۹		اقتصاددان-سیاستمدار	احمد توکلی	۲۷۵,۰۰۰
۱۰		سیاستمدار	غلامرضا مصباحی مقدم	۱۱۶,۰۰۰
۱۱		اقتصاددان-سیاستمدار	حسن سبحانی	۱۱۲,۰۰۰
۱۲		اقتصاددان-سیاستمدار	مسعود نیلی	۶۲,۲۰۰
۱۳		اقتصاددان-سیاستمدار	احمد می‌دری	۱۷,۲۰۰
۱۴	اجتماعی	پژوهشگر اجتماعی	عباس عبدی	۷۷۷,۰۰۰
۱۵		پژوهشگر اجتماعی	عماد افروغ	۲۱۲,۰۰۰
۱۶		پژوهشگر اجتماعی	رضا امیدی	۲۱۰,۰۰۰
۱۷		پژوهشگر اجتماعی	ابراهیم توفیق	۱۷۰,۰۰۰
۱۸		پژوهشگر اجتماعی	علی اصغر سعیدی	۱۰۲,۰۰۰

برای تحلیل و کدگذاری آرای خبرگان، بررسی دستی و غیر ماشینی یکایک منابع توسط نویسندگان مدنظر بوده است. انتخاب مضامین در روند تحلیل محتوای کیفی آرای خبرگان مبتنی بر پرسش‌های تحقیق در چارچوب مفهومی پژوهش صورت گرفته است. ابتدا کدگذاری باز درون هر منبع استخراج شده و سپس کدهای محوری ذیل مفاهیم واحد ترکیب و در نهایت با ترکیب مفاهیم استخراج شده در اظهارات خبرگان و داده‌های اینستاگرام مضامین اصلی تحلیل ساخته شده‌اند که ذیلاً مورد بحث و تحلیل قرار خواهند گرفت.

یافته‌های پژوهش

در این بخش ابتدا مفاهیم استخراج شده حاصل از تحلیل کیفی داده‌های اینستاگرام در دو بخش مفاهیم با «بار احساسی منفی و مثبت» ارائه می‌شود و سپس به ارائه مفاهیم احصاء شده از تحلیل دیدگاه‌های متخصصان می‌پردازیم.

مفاهیم استخراج شده دارای بار احساسی منفی: در تحلیل کیفی پست‌های اینستاگرام مشاهده شد که اکثریت قریب به اتفاق متون منتشره دارای بار ارزشی منفی نسبت به سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها و مسئولان حکومتی مربوطه هستند. این عدم رضایت و شکایت‌ها در قالب مفاهیم زیر طبقه‌بندی شده‌اند:

(۱) کم‌ارزش شدن تدریجی یارانه: یکی از مهم‌ترین مفاهیم منفی اشاره شده نارضایتی از ثابت ماندن مبلغ یارانه نقدی ۴۵ هزار تومانی است. این متون که قبل از اجرای فاز جدید هدفمندسازی یارانه‌ها منتشر شده بودند، نشان از نارضایتی و اشاره به ناچیز بودن مبلغ یارانه نقدی و عدم کفایت آن برای رفع نیازهای زندگی دارند.

(۲) تشدید فقر و نابرابری: یکی دیگر از مفاهیم منفی اشاره به افزایش فقر، گرسنگی و عمل نکردن مسئولین به وعده‌هایی است که برای رفع این مشکلات داده بودند. برخی کاربران معتقدند سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها تأثیر معکوس بر فقر داشته و به جای کاهش آن موجب گسترش آن و بدتر شدن وضعیت معیشتی فقرا شده است.

۳) تورم‌زاییِ یارانه‌ها: برخی کاربران معتقدند سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها به تورم منجر شده و در نتیجه باعث بی‌اثر شدن تأثیر یارانه نقدی در افزایش قدرت خرید می‌شود. ۴) اجرای ناکارآمد: برخی دیگر نیز معتقدند نفس سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها مفید است، ولی نحوه اجرای آن توسط دولت کارآمد و مؤثر نبوده است.

۵) آشفتگی در تعیین گروه هدف سیاست هدفمندی: مورد دیگر که مرتبط با اجرای ناکارآمد است، به موضوع قطع یارانه دهک‌های بالا و نحوه شناسایی ایشان بازمی‌گردد که به عقیده کاربران ناعادلانه است. بسیاری از این دیدگاه‌ها واکنشی به بحث‌های مجلس و دولت در خصوص تصویب قانون قطع یارانه سه دهک بالایی در قانون بودجه سالانه است.

۶) سیاست عوام‌فریبانه: نگرش ابزاری به یارانه برای کسب مشروعیت یا رأی انتخاباتی از دیگر مفاهیمی است که در متون به کرات مشاهده شد. برخی کاربران معتقدند پرداخت یارانه نقدی مستقیم نه به نفع ملت بلکه فریبی از جانب مسئولان حکومتی برای اخذ رأی و مشروعیت است و در حقیقت منفعت اقتصادی برای مردم به همراه ندارد.

۷) سیاست گداپرورانه: برخی کاربران معتقدند پرداخت یارانه نقدی آن هم به این شکل ناکارآمد و غیر مؤثر علاوه بر عوام‌فریبی، تحقیر ملت را نیز به همراه دارد.

۸) وعده‌های دروغین: یکی دیگر از مفاهیم مشاهده شده تلقی دروغ‌گویی مسئولان مملکت در مورد وعده‌های بهبود اوضاع اقتصادی در اثر اصلاحات یارانه‌ای است.

۹) دزدی و اختلاس عامل بی‌اثر شدن یارانه‌ها: برخی کاربران معتقدند دزدی ثروت‌های جامعه و اختلاس باعث افزایش تورم و بی‌اثر شدن قدرت خرید یارانه‌های نقدی است. برخی هم معتقدند اختلاس، فساد و رانت باعث کمبود بودجه و اخذ تصمیماتی مانند قطع یا محدود کردن یارانه‌های گروه‌هایی از مردم است.

مفاهیم استخراج شده دارای بار احساسی مثبت: در بررسی کیفی داده‌های اینستاگرام برخی پست‌ها نیز دارای بار احساسی مثبت بودند که مفاهیم استخراج شده از آنها در ادامه آورده شده است:

- (۱) به نفع فقرا و به ضرر ثروتمندان: برخی کاربران معتقدند سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها و نظام پرداخت یارانه مستقیم به نفع فقرا و به ضرر ثروتمندان است، چرا که بیشترین بهره از نظام سوبسیدی را ثروتمندان می‌بردند.
- (۲) لزوم حذف ارز ترجیحی: برخی کاربران معتقدند حذف ارز ترجیحی برای مقابله با رانت و فساد و توزیع عادلانه‌تر یارانه‌ها لازم است.
- (۳) ضرورت جراحی اقتصادی و حذف یارانه پنهان: به نظر برخی کاربران برای رشد اقتصادی و توزیع عادلانه‌تر یارانه‌ها، حذف یارانه پنهان ضرورت دارد و جراحی اقتصادی به ضرر کسانی است که از نظام یارانه‌ای فعلی رانت‌خواری و سودجویی می‌کنند.
- (۴) توزیع عادلانه‌تر یارانه‌ها: توزیع عادلانه‌تر یارانه‌ها در نتیجه حذف یارانه پنهان و توزیع مستقیم آن بین مردم از دیگر مفاهیم مثبت مشاهده شده بود.
- (۵) فقرزدایی: برخی کاربران برخلاف گروه قبلی که سیاست هدفمندسازی یارانه را باعث افزایش فقر دانسته‌اند، معتقدند سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها باعث کاهش فقر و یا فقرزدایی است.
- (۶) افزایش قدرت خرید: یکی دیگر از مفاهیم مشاهده شده عبارت است از افزایش قدرت خرید که به نظر برخی کاربران به خصوص بعد از اصلاحات یارانه‌ای رئیسی ایجاد شده است.
- (۷) مبارزه با قاچاق آرد و نان: از دیدگاه برخی کاربران، قاچاق آرد و نان از پیامدهای مطلوب هدفمندی یارانه‌هاست. از این رو سیاست اعمال‌شده توسط دولت (به خصوص دولت رئیسی) در خصوص کاهش یارانه آرد و نان را اقدامی مناسب برای پیشگیری از قاچاق این کالاها به کشورهای همسایه می‌دانند.
- (۸) مبارزه با قاچاق سوخت: برخی معتقدند سیاست یارانه‌ای کنونی باعث ارزانی سوخت در داخل کشور و جذابیت آن به عنوان کالای قاچاق شده است. درحالی که این یارانه باید به مردم ایران تعلق بگیرد و نه قاچاقچیان و مردم کشورهای دیگر.

۹) صرفه‌جویی انرژی: با توجه به اینکه بخش مهمی از یارانه‌ها به انرژی‌های مختلف مثل آب برق و حامل‌های انرژی تعلق می‌گیرد، برخی معتقدند ارزان بودن این انرژی‌ها باعث اسراف در مصرف می‌شود و اگر نرخ این انرژی‌ها آزاد باشد الگوی مصرف بهبود می‌یابد.

تحلیل محتوای کیفی نظر متخصصان درباره سیاست هدفمندی یارانه‌ها به شرح زیر مفهوم‌سازی و بازنمایی شده است:

۱) رقابت سیاسی ناسالم: یکی از دیدگاه‌های اظهارشده توسط برخی متخصصان این است که این سیاست و مخصوصاً وجه پوشش حداکثری طبقات مختلف یارانه‌بگیر با هدف سیاسی انجام شده و معطوف به «عوام‌فریبی» است. طرح موضوعاتی همچون «آوردن پول نفت سر سفره‌های مردم» به باور برخی از متخصصان این حوزه، هدفی پوپولیستی است که منجر به پیامدهای منفی بسیار مانند کسری بودجه، ایجاد تورم و غیره شده است (راغفر، ۱۳۹۲ پ)، (مؤمنی، ۱۳۹۶ ب)، (خوش‌چهره، ۱۳۹۵).

۲) تمایل دولت‌ها به راه‌حل‌های موقت: بسیاری از متخصصان در تحلیل سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها بارها به تمایل ساختاری دولت‌ها در مقاطع مختلف به سیاست‌های زودبازده و سریع و تمرکز بر نگاهی کوتاه مدت تأکید کرده‌اند. ازجمله این اقدامات می‌توان به طرح‌های حذف یارانه سه دهک برای جبران کسری بودجه، طرح حذف یارانه برخی از مشاغل، افزایش یارانه در برخی مقاطع و غیره اشاره نمود که رویکردی بنیادی برای رفع مشکل نبوده‌اند (راغفر، ۱۳۹۲ الف)، (مؤمنی، ۱۳۹۳)، (امیدی، ۱۳۹۸)، (ناظران، ۱۴۰۱).

۳) گروه هدفِ حداکثری/حداقلی: دیدگاه‌های مختلفی پیرامون نقش دولت‌ها در تعیین دهک‌ها یا طبقات مختلف (برخوردار/غیر برخوردار) وجود دارد. متخصصان تعریف حداکثری طبقات یا دهک‌های مشمول برای دریافت یارانه را برخلاف عدالت اجتماعی و ارزش‌های مرکزی این سیاست می‌دانند و استدلال‌های مختلفی در مورد آن داشته‌اند (راغفر، ۱۳۹۱)، (شاکری، ۱۳۹۸)، (افروغ، ۱۳۹۲).

۴) ممکن/ ناممکن بودن تعیین دهک‌های نیازمند یارانه: بین متخصصان، همواره جدالی پیرامون دو دیدگاه وجود دارد. برخی از آن‌ها معتقدند بر اساس بسترهای موجود، دولت توانایی شناسایی دقیق و درست طبقات کمتر برخوردار را نداشته است و در عمل مجبور به پرداخت یارانه به طبقات برخوردار و بی‌نیاز شده است (عبدی، ۱۳۹۲)، (شاکری، ۱۳۹۳). برخی نیز در نقطه مقابل معتقدند دولت قطعاً توانایی تفکیک دهک‌ها را داشته است ولی به دلایلی (همچون انگیزه‌های سیاسی، پوپولیسم و غیره) اراده‌ای برای انجام آن نداشته است (راغفر، ۱۳۹۲ ب)، (می‌دری، ۱۳۹۸).

۵) نظام مالیاتی نامنسجم: برخی از متخصصان معتقدند که به دلیل عدم وجود نظام مالیاتی منسجم، صرفاً بر اساس اظهارنامه‌های مالیاتی، شناسایی درآمد برخی مشاغل سخت می‌شود و دولت صرفاً بر این اساس نباید اقدام به حذف یا شناسایی گروه‌های برخوردار/غیر برخوردار نماید. همچنین، میزان اهمیت نظام مالیاتی در بحث حمایت‌های اجتماعی موضوع مهمی است که برخی از متخصصان بدان پرداخته‌اند و نقدهایی نسبت به وضعیت ایران دارند (راغفر، ۱۳۹۲ الف)، (نیلی، ۱۳۹۶)، (ناظران، ۱۴۰۱).

۶) ناکارآمدی نظام بازتوزیع بر مبنای خود اظهاری: متخصصان عموماً معتقدند که خود اظهاری به دلایل گوناگونی مانند اعتماد عمومی پایین و یا دروغ‌گویی معیار معتبری برای طبقه‌بندی و توزیع یارانه‌ها نیست (مؤمنی، ۱۳۹۱)، (صالحی اصفهانی، ۱۳۹۱)، (راغفر، ۱۳۹۳). در این خصوص بازه زمانی فروردین و اردیبهشت سال ۱۳۹۳ بسیار مهم است، چرا که دولت در این برهه از افراد برخوردار درخواست کرد به صورت داوطلبانه از دریافت یارانه انصراف دهند و در نتیجه آن، تنها ۲,۴ میلیون نفر انصراف دادند.

۷) تعارض منافع طبقاتی: سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها هم‌زمان که برای برخی طبقات منافی در پی داشته برای طبقات دیگر پیامدهای منفی در پی داشته است. متخصصان مختلف بر طبقات مختلف پایین، متوسط و بالا تمرکز داشته و هریک از منظری به پیامدهای مثبت و منفی طرح هدفمندی یارانه‌ها توجه نموده‌اند و قائل به تأثیرات متفاوت

این طرح بر طبقات مختلف و به‌نوعی بروز نوعی تعارض منافع طبقاتی هستند (راغفر، ۱۳۹۲ ب)، (سعیدی، ۱۳۹۶).

۸) دوگانه دولت سخاوتمند-مردم حریص: یکی از مفاهیمی که در تحلیل محتوای کیفی دیدگاه‌های متخصصان می‌توان ملاحظه نمود، مفهومی با عنوان «دوگانه دولت سخاوتمند/مردم حریص» است که این موضوع بعضاً در ادبیات مجریان سیاست (اعم از افراد دولتی، سیاست‌مدارانی در قالب نمایندگان مجلس و غیره) دیده می‌شود. برخی متخصصان نشان می‌دهند در شرایطی که سرمایه اجتماعی و اعتماد میان حاکمیت-ملت مخدوش شود، می‌توان انتظار داشت سیاستی همچون هدفمندسازی یارانه‌ها در مقام اجرا با تعبیر و تفاسیر مختلفی همچون ارائه تصویری از حریص بودن مردم همراه شود که پیامدهای مهم اجتماعی در بردارد. (عبدی، ۱۳۹۸ الف).

۹) تبدیل ناپذیری سرمایه‌ای: به عقیده متخصصان شاهد طبقات عمدتاً متوسطی هستیم که سرمایه فرهنگی قابل توجهی داشته ولی در عین حال توانایی تبدیل آن به سرمایه اقتصادی را ندارند. یارانه برای این قشر، بیشتر محل تأمین نیازهای ابتدایی مانند مواد غذایی بوده است و یکی از دلایل عدم انصراف افراد از دریافت یارانه را مخصوصاً در طبقات متوسط می‌توان در این مهم جستجو نمود (سعیدی، ۱۳۹۸).

۱۰) تشدید چرخه رانت و فساد: برخی از متخصصان در این زمینه معتقدند که پرداخت یارانه نقدی و حواشی آن مانند خصوصی‌سازی زیرساخت‌های رفاهی عملاً منجر به تشدید رانت و فساد شده است، گرچه برخی دیگر از خبرگان آزادسازی قیمت‌ها (که منابع لازم هدفمندسازی یارانه‌ها را فراهم می‌کند) را موجب کاهش فساد و رانت می‌دانند. به عقیده راغفر تعیین گروه‌های هدف و پرداخت یارانه نقدی به افراد می‌تواند محل بروز فساد باشد چنان‌که به گفته وی ارقام اعلام‌شده در خصوص تعداد دریافت‌کنندگان یارانه صحت ندارد و گهگاه بیش از جمعیت کل کشور است و مشخص نیست این یارانه‌ها به کجا سرازیر شده است. همچنین برخی از خبرگان مانند امیدی سیاست‌های خصوصی‌سازی که در پی هدفمندسازی یارانه‌ها اجرا می‌شود را موجب بروز رانت و فساد

در زیرساخت‌های رفاهی مانند آموزش و بهداشت می‌داند. از سوی دیگر برخی دیگر از خبرگان همچون ناظران معتقدند که پرداخت ارز ترجیحی بشدت فسادزا بوده و در مقابل پرداخت یارانه نقدی به مصرف‌کننده نهایی کمترین میزان رانت و فساد را ایجاد می‌کند (راغفر، ۱۳۹۲ الف)، (امیدی، ۱۳۹۸)، (ناظران، ۱۴۰۱).

۱۱) مثلث ناکارآمد (کاهش ارزش یارانه، افزایش قیمت حامل‌های انرژی و افزایش نرخ ارز): بنا به عقیده بسیاری از متخصصان، دولت‌ها در طول اجرای سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها، چرخه‌ای از سیاست‌های ناکارآمد را در پیش گرفته‌اند که عملاً سه ضلع دارد. به این ترتیب که دولت‌ها برای حفظ رضایت عمومی، سعی در حفظ یا افزایش مبلغ یارانه نقدی داشته‌اند، ولی از سوی دیگر در تنگنای اقتصادی، برای تأمین بودجه آن از روش‌های شایعی چون افزایش قیمت حامل‌های انرژی و افزایش نرخ ارز استفاده کرده‌اند که این دو نیز نهایتاً همراه با کاهش ارزش یارانه بوده است. مفهوم «مثلث ناکارآمد»، به این همزمانی سیاست‌ها در دولت‌های مختلف در طول اجرای این طرح، دلالت می‌کند (راغفر، ۱۴۰۰)، (مؤمنی، ۱۳۹۱)، (ناظران، ۱۴۰۰)، (شاگری، ۱۳۹۵).

۱۲) نقش‌آفرینی دوگانه سرمایه اجتماعی: برخی متخصصان و اندیشمندان این حوزه معتقدند اگرچه حفظ یا افزایش سرمایه اجتماعی دلیل شروع سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها بوده اما در ادامه، تداوم این سیاست در مقام تصمیم‌گیری و اجرا با چالش‌های مختلفی متأثر از کاهش سرمایه اجتماعی مواجه شده است. یارانه نقدی بدو ابزار برای کسب مشروعیت و افزایش سرمایه اجتماعی تلقی می‌شده است. اما دولت‌ها در مقام تداوم اجرای این سیاست به دلیل نابسامانی‌های مختلف همچون کسری بودجه و غیره ناتوان از تأمین مالی این هزینه می‌شدند و دست به اقداماتی می‌زدند که سرمایه اجتماعی را تخریب می‌کرد. این اقدامات طیف گوناگونی همچون درخواست از مردم برای خروج داوطلبانه از دریافت یارانه، حذف گروه‌های مشمول یارانه در مقاطع مختلف، یا افزایش قیمت حامل‌های انرژی برای تأمین کسری بودجه و مواردی از این دست را شامل می‌شود (غنی‌نژاد، ۱۳۹۸)، (صالحی اصفهانی، ۱۳۹۱)، (عبدی، ۱۳۹۸ ب)، (امیدی، ۱۳۹۸).

۱۳) اعتراض‌های خیابانی: افزایش قیمت حامل‌های انرژی در آبان ۱۳۹۸ (که سیاست مرسوم دولت‌ها است) قرار بوده منابع لازم برای سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها را تأمین کند و مشخصاً به طبقه فقیر جامعه کمک کند، اما اعتراضات خیابانی سال ۱۳۹۸ نشان داد که عملاً عده‌ای از افراد از این سیاست ناراضی بوده و بدان واکنش شدید نشان دادند (راغفر، ۱۳۹۸)، (امیدی، ۱۴۰۱).

۱۴) سه‌گانه اقتصاد آزاد-رها-دستوری و تفسیر از عدالت: متخصصان در پی این بوده‌اند که تبیین کنند هدفمندسازی یارانه‌ها اولاً در چه اقتصادی انجام‌شده و ثانیاً در چه اقتصادی بهتر است انجام شود و در نهایت چه مفهومی از عدالت را دنبال می‌کند. متخصصان مختلف دیدگاه‌های مختلفی در این زمینه داشته‌اند. برخی مانند ناظران اقتصاد ایران را اقتصاد دستوری قلمداد می‌کنند (ناظران، ۱۴۰۱) و برخی دیگر چون شاکری وضعیت اقتصادی ایران را، نوعی اقتصاد رها می‌دانند (شاکری، ۱۴۰۱) و هر دو گروه معتقدند این شکل از اقتصاد مسبب مشکلات عدیده در کشور شده است. یکی از ابعاد مرتبط و مهم این بحث، تفسیر از عدالت است که درون هر کدام از این چارچوب‌ها، معانی متفاوتی به خود می‌گیرد که گاه به معنی «توزیع برابر منابع»، گاه به معنی «توزیع بر مبنای نیاز» و گاه به معنی «رعایت انصاف» و غیره در نظر گرفته می‌شود و در عمل زمانی که بحث شناسایی گروه‌های هدف و پرداخت یارانه نقدی منجر به ایشان مطرح می‌شود، کلام و عمل روشنفکران و سیاستمداران منجر به ارائه تصویر مخدوش و نامشخصی از عدالت می‌شود که در چارچوب اقتصادی مورد توافق شکل نگرفته است.

۱۵) به چالش کشیده شدن نقش نهادهای حمایتی: از آنجایی که در ایران، نهادهای حمایتی گوناگونی مانند سازمان بهزیستی، کمیته امداد و غیره وجود دارند، برخی متخصصان معتقدند چرا اساساً دولت باید مجری سیاست حمایتی وسیعی مانند هدفمندسازی یارانه‌ها باشد. تأمین منابع مالی و غیرمالی لازم برای اجرای این سیاست می‌تواند وظیفه دولت باشد، اما چرا از اساس منابع لازم برای اجرای این طرح به نهادهای حمایتی سپرده نشده است؟ (غنی‌نژاد، ۱۳۸۹)، (توکلی، ۱۳۹۸).

۱۶) دوگانه گداپروری-توانمندسازی: از سوی برخی متخصصان، این انتقاد به این سیاست وجود دارد که یارانه نقدی مخصوصاً در دوره‌های ابتدایی خودش با توجه به ارزش بالاتر یارانه پرداخت‌شده، انگیزه کار و تلاش را در بین بخشی از طبقات جامعه از بین برد و آسیب‌هایی به جا گذاشت که منطبق با توانمندسازی نبوده، بلکه به نوعی گداپروری بوده است (راغفر، ۱۳۹۲ الف)، (غنی نژاد، ۱۴۰۰).

۱۷) ضرورت حذف یارانه نقدی با هدف حمایت از تولید و اشتغال: برخی متخصصان معتقدند پرداخت نقدی یارانه‌ها، در بلندمدت کمکی به مردم نکرده است و در شاخص‌های اقتصادی، اولویت با کاهش نرخ بیکاری و مواردی از این دست است. برخی از متخصصان معتقدند با حذف یارانه نقدی گروه‌های برخوردارتر می‌توان تا حد قابل توجهی از تولید و اشتغال حمایت کرد (راغفر، ۱۳۹۲ ب)، (مؤمنی، ۱۳۹۶ الف)، (افروغ، ۱۳۹۲)، (نیلی، ۱۳۹۳)، (خوش‌چهره، ۱۳۹۲)، (توکلی، ۱۳۹۱).

۱۸) جایگزین‌های بهینه برای یارانه نقدی: متخصصان دیدگاه‌های مختلفی پیرامون جایگزین‌های بهتر برای صرف پرداخت یارانه نقدی مطرح می‌کنند، چرا که معتقدند پرداخت یارانه نقدی پیامدهای منفی همچون ایجاد تورم، کسری بودجه و غیره را به دنبال داشته است. ضرورت دارد نظام توزیع یارانه، منعطف و پویا، یا به عبارتی هوشمند و دقیق باشد و بتواند یارانه نقدی را معطوف به بخش اندکی از جمعیت نیازمند نموده و مابقی جمعیت نیازمند را بر حسب نیازهای خاص خودش در بخش کالایی و خدمات مورد حمایت قرار دارد (راغفر، ۱۳۹۲ ب)، (سعیدی، ۱۳۹۱)، (می‌دری، ۱۳۹۳).

۱۹) چرخه قاجاق و تثبیت قیمت حامل‌های انرژی: برخی متخصصان باور دارند دستکاری در قیمت سوخت (مخصوصاً گازوئیل و بنزین) و ثابت نگه داشتن تصنعی این قیمت‌ها یک اشتباه بزرگ و استراتژیک است که منجر به قاجاق عظیم سوخت از مرزهای کشور می‌شود (غنی نژاد، ۱۳۹۳).

۲۰) امر اجتماعی حاشیه‌ای (تقلیل سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها به امر اقتصادی): بنا بر دیدگاه متخصصان اجتماعی، سیاست‌گذاری در ارتباط با موضوع هدفمندسازی یارانه‌ها

عمدتاً تحت تأثیر تکنسین‌های اقتصادی‌ای بوده است که اقتصاد را به عنوان یک تکنیک فهم کرده‌اند و این باعث می‌شود پیامدهای اجتماعی طرح مانند فرسایش سرمایه اجتماعی و همبستگی اجتماعی مورد توجه قرار نگیرند و یک «امر مهم اجتماعی» به یک امر اقتصادی تقلیل می‌یابد (امیدی، ۱۳۹۸).

همان‌طور که ملاحظه شد در تحلیل کیفی داده‌های اینستاگرام ۱۸ مفهوم و در تحلیل کیفی آراء متخصصان ۲۰ مفهوم استخراج و شناسایی شد. با تلفیق این مفاهیم پنج مضمون اصلی پژوهش در ارتباط با ابعاد انسجام اجتماعی ساخته شده‌اند که عبارت‌اند از: «سیاست‌گذاری کوتاه مدت»، «تعارض دولت - ملت»، «همراهی با سیاست»، «ناهدفمندی یارانه‌ها» و «تفسیر دوگانه از توزیع عادلانه». توضیحات مبسوط این مضامین در ادامه ارائه می‌شوند.

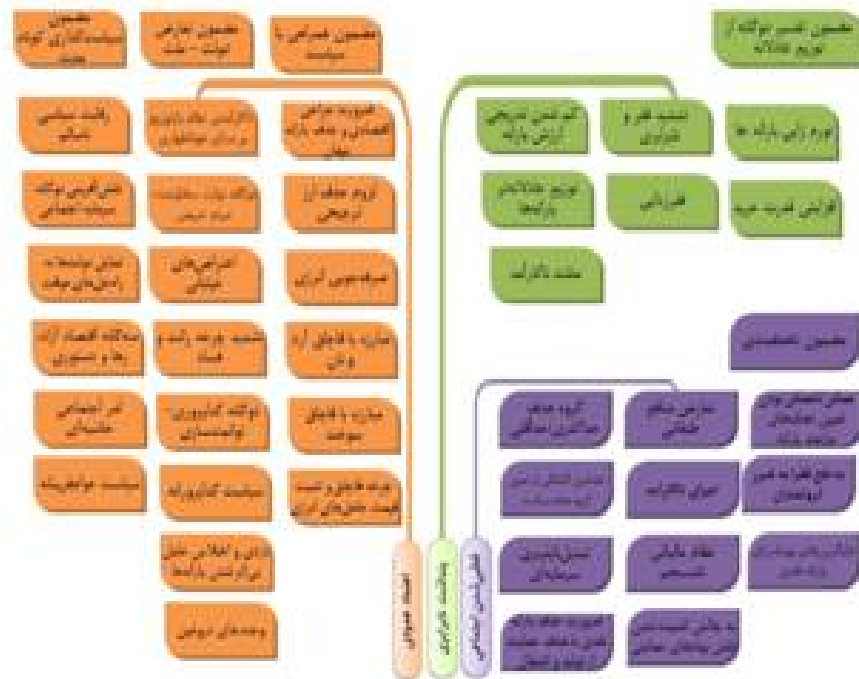
بحث و نتیجه‌گیری

با تحلیل داده‌های کیفی حاصل از نظرات کاربران شبکه اینستاگرام و نیز نظرات متخصصان درباره سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها، به مدلی سه وجهی از انسجام اجتماعی دست یافتیم که شامل ابعاد «اعتماد عمودی»، «پنداشت نابرابری» و «قطبی‌شدن اجتماعی» در سطح ذهنی است. در این مدل (شکل ۲) اعتماد و پنداشت از نابرابری در بعد عمودی - یعنی رابطه دولت و ملت - قابل دسته‌بندی است. قطبی‌شدن اجتماعی در بعد افقی - یعنی رابطه میان گروه‌های اجتماعی با یکدیگر - مفهوم‌سازی شده است.



شکل ۲- مدل سه وجهی انسجام اجتماعی در ارتباط با سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها

همان‌طور که پیش‌تر گفته شد با تلفیق یافته‌های تحلیل کیفی داده‌های اینستاگرام و آراء متخصصان پنج مضمون اصلی پژوهش در ارتباط با ابعاد انسجام اجتماعی ساخته شده‌اند که در نمودار درختی زیر در یک نمای کلی قابل مشاهده است:



شکل ۳- مدل درختی مفاهیم ابعاد انسجام اجتماعی در ارتباط با سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها

در ادامه توضیحات بیشتر در خصوص این سه بعد و مضامین و مفاهیم مرتبط با آن‌ها ارائه شده است.

۱) بعد افقی- قطبی شدن اجتماعی: بعد افقی را می‌توان هم‌راستا با مؤلفه‌های تعریف‌کننده انسجام اجتماعی شامل احساس تعلق، اعتماد افقی، سرمایه اجتماعی بین فردی، همکاری برای خیر جمعی، سطح فردی مشارکت و مواردی از این دست در نظر گرفت. مروری بر یافته‌های پژوهش‌های پیشینی نشان داد گزینش نامناسب منجر به طرد افراد و کاهش انسجام اجتماعی می‌گردد (کوهلر، ۲۰۱۱)، (کامرون و شاه، ۲۰۱۴)، (کید و همکاران، ۲۰۲۰).

در این تحقیق این بعد از انسجام اجتماعی متناظر با مفاهیمی از تحلیل کیفی داده‌های اینستاگرام و آراء متخصصان در نظر گرفته شده است که مضمون اصلی «ناهدفمندی یارانه‌ها» را شکل می‌دهند. این مضمون اشاره به شکست سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها در بعد شناسایی افراد مستحق دریافت یارانه داشته و بر مبنای مفاهیم «گروه هدفِ حداکثری/حداقلی»، «تعارض منافع طبقاتی»، «ممکن/ناممکن بودن تعیین دهک‌های نیازمند یارانه»، «به چالش کشیده شدن نقش نهادهای حمایتی»، «ضرورت حذف یارانه نقدی با هدف حمایت از تولید و اشتغال»، «تبدیل ناپذیری سرمایه‌ای»، «نظام مالیاتی نامنسجم»، «جایگزین‌های بهینه برای یارانه نقدی» در آراء متخصصان و مضامین «آشفستگی در تعیین گروه هدفِ سیاست هدفمندی»، «اجرای ناکارآمد» و «به نفع فقرا و به ضرر ثروتمندان» در بین مفاهیم یافته‌های اینستاگرام ساخته شده است.

بنا بر دیدگاه متخصصان ذیل مفاهیم «گروه هدفِ حداکثری/حداقلی» و «ممکن/ناممکن بودن تعیین دهک‌های نیازمند یارانه» یارانه‌ها به درستی به گروه‌های هدف اصابت نمی‌کنند، چرا که به علت عدم امکان شناسایی دقیق گروه‌های مستحق دریافت یارانه به دلیل عدم وجود زیرساخت‌های اطلاعاتی مناسب و عدم کارآیی نظام مالیاتی کشور، همیشه عده‌ای از افراد مستحق از لیست یارانه بگیران خارج مانده و از دیگر سو همواره افرادی وجود دارند که مستحق دریافت یارانه نقدی نیستند ولی در لیست یارانه بگیران قرار دارند. حتی برخی متخصصان و کاربرانی که معتقد به ضرورت اجرای این سیاست هستند به علت ناعادلانه دانستن سازوکارهای تعیین طبقات نیازمند و مستحق دریافت یارانه، نحوه اجرای کنونی را کارآمد و عادلانه نمی‌دانند. این مباحث ذیل مفاهیم «آشفستگی در تعیین گروه هدفِ سیاست هدفمندی» و «اجرای ناکارآمد» و «به نفع فقرا و به ضرر ثروتمندان» که از داده‌های اینستاگرام بر ساخته شده نیز مشهود بود.

برخی متخصصان معتقدند در شرایطی که جامعه دارای شکاف‌های همبستگی اجتماعی است، تصویب هرگونه سیاست اجتماعی که ایجاد چنددستگی نماید، محل همبستگی اجتماعی بوده و به تفرقه و تضاد دامن می‌زند، ضمن اینکه به علت مختصات

اجتماعی اقتصادی جامعه ایران، حتی طبقه متوسط نیز قابلیت تبدیل سایر سرمایه‌های خود مانند سرمایه فرهنگی و نمادین به سرمایه اقتصادی را نداشته و لذا در اثر اجرای این سیاست، طبقات متوسط و فقیر و مرفه به نحو متفاوت و حتی متعارضی از پیامدهای این سیاست متأثر می‌شوند. به این ترتیب که سیاست مذکور هم‌زمان که برای برخی طبقات منفعی در پی داشته برای طبقات دیگر پیامدهای منفی در پی داشته است. این مباحث ذیل مفاهیم «تبدیل‌ناپذیری سرمایه‌ای» و «تعارض منافع طبقاتی» بحث گردیده است.

از دیگر مفاهیمی که ذیل مضمون ناهدفمندی یارانه‌ها ارائه شده است و مرتبط با بحث قطبی شدن اجتماعی است، مفاهیم «ضرورت حذف یارانه نقدی با هدف حمایت از تولید و اشتغال» و «جایگزین‌های بهینه برای یارانه نقدی» است. این دیدگاه هم‌راستا است با تجربیاتی همچون پژوهش بورکی (۲۰۱۸) یا پژوهش لوه (۲۰۲۰) که نشان داده‌اند، سیاست‌های حمایتی آموزشی و بهداشتی زمانی که به صورت هدفمند و مشروط اجرا شوند منجر به تقویت رابطه گروه‌های اجتماعی با یکدیگر می‌شود، حال‌آنکه پرداخت نقدی به‌تنهایی تأثیری در بهبود روند روابط میان افراد با یکدیگر نداشته است.

۲) بعد عمودی - پنداشت نابرابری: انسجام اجتماعی، نوعی توانایی جامعه برای کاهش نابرابری و شکاف‌های اجتماعی نیز است (شورای اروپا، ۲۰۰۴). پنداشت نابرابری، تصور عموم از وضعیت نابرابر عمدتاً اقتصادی است که منجر به نارضایتی بین آن‌ها شده است.

در این تحقیق این بعد از انسجام اجتماعی متناظر با مضمون اصلی «تفسیر دوگانه از توزیع عادلانه» در نظر گرفته شده که شامل مفاهیم زیر است: «کم‌ارزش شدن تدریجی یارانه»، «تشدید فقر و نابرابری»، «تورم‌زایی یارانه‌ها»، «توزیع عادلانه‌تر یارانه‌ها»، «فقرزدایی»، «افزایش قدرت خرید» و «مثلت ناکارآمد».

این مضمون حاوی مفاهیم متعارضی است که نشان‌دهنده دیدگاه‌های متضاد کاربران اینستاگرام از تأثیرات اجرای این سیاست در ابعاد نابرابری و توزیع عادلانه است. برخی کاربران معتقدند که اجرای این سیاست قدمی در راستای برقراری عدالت و بازتوزیع

عادلانه‌تر منابع بوده است، درحالی‌که برخی دیگر از کاربران معتقد بوده‌اند اجرای این سیاست منجر به افزایش نابرابری و فقیرتر شدن فقرا شده است.

متخصصان نیز به آثار نامطلوب این سیاست بر اقتصاد و قیمت ارز در درازمدت اشاره داشته‌اند. مفهوم به دست آمده از تحلیل آراء متخصصان تحت عنوان «مثلث ناکارآمد» (کاهش ارزش یارانه، افزایش قیمت حامل‌های انرژی، افزایش نرخ ارز) همسو با دیدگاه محققانی همچون کوهلر (۲۰۱۱) به این واقعیت اشاره دارد که دولت در شرایط تورمی و تحریمی از ظرفیت‌های پایین مالی رنج می‌برد و همگام با پیشروی شرایط تورمی، ناگزیر به افزایش قیمت در برخی کالاها مانند حامل‌های انرژی می‌شود. در نتیجه عموماً بعد از مدتی، مبلغ یارانه تخصیص داده شده به دهک‌های کمتر برخوردار، فاقد ارزش می‌شود. در چنین شرایطی دولت مجبور به تعدیل‌های ساختاری دیگری همچون اصلاح یارانه حامل‌های انرژی، حذف ارز ترجیحی و مواردی از این دست می‌شود.

در واقع به نظر می‌رسد در چنین شرایط متغیر و بی‌ثباتی، سیاست‌گذار قادر به تداوم یک استراتژی مشخص نیست و در پاسخ به نارضایتی‌های اجتماعی، شدیداً مستعد تغییر رویکرد و استراتژی خود است. در تحلیل افکار عمومی اینستاگرام مفاهیمی همچون «تشدید فقر و نابرابری»، «تورم‌زایی یارانه‌ها»، و «کم‌ارزش شدن تدریجی یارانه» بازتاب‌دهنده این موضوع هستند.

اما ذیل این مضمون مفاهیم دیگری نیز یافت شده‌اند که برعکس مفاهیم قبلی بیانگر احساسات مثبت از لحاظ پنداشت از نابرابری نسبت به این سیاست بوده و به‌نوعی همدلی عمومی با سیاست هدفمندسازی را بازتاب می‌کنند. این مفاهیم عبارت‌اند از «توزیع عادلانه‌تر یارانه‌ها»، «فقرزدایی» و «افزایش قدرت خرید» که دلالت بر این دارند که از نگاه کاربران اینستاگرام در نتیجه اجرای این سیاست به خصوص فاز اخیر آن در دوره ریاست جمهوری رئیسی، نابرابری کاهش یافته است.

لذا در این بعد یافته‌های تجربی مؤید هم مفاهیمی مثبت و هم منفی در خصوص پیامدهای سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها در زمینه پنداشت از نابرابری است. از آنجاکه

دیدگاه‌های متفاوتی در خصوص این بعد از پیامدهای سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها وجود دارد، برای این مضمون نام «تفسیر دوگانه از بازتوزیع عادلانه» انتخاب شده است.

۳) بعد عمودی - اعتماد عمودی: مؤلفه مهم دیگر انسجام اجتماعی بعد اعتماد عمودی است که به رابطه دولت - ملت بازمی‌گردد. اعتماد عمودی در تحقیقات موجود تحت عناوین اعتماد به نهادها، اعتماد سیاسی و اعتماد عمودی بررسی شده است (جنسون، ۲۰۱۰)، (فرناندو راجلتن و همکاران، ۲۰۰۷)، (لاینینگر و همکاران، ۲۰۲۱). در این پژوهش این مؤلفه انسجام اجتماعی متناظر با سه مضمون اصلی «سیاست‌گذاری کوتاه مدت»، «تعارض دولت - ملت» و «همراهی با سیاست» در نظر گرفته شده است:

• سیاست‌گذاری کوتاه مدت: این مضمون اشاره به تمایل ساختاری دولت‌ها به سیاست‌های زودبازده با هدف کسب مشروعیت و حفظ پایگاه رأی دارد و از مفاهیم «رقابت سیاسی ناسالم»، «نقش‌آفرینی دوگانه سرمایه اجتماعی»، «تمایل دولت‌ها به راه‌حل‌های موقت»، «سه‌گانه اقتصاد آزاد، رها و دستوری و تفسیر از عدالت»، «امر اجتماعی حاشیه‌ای» در آراء متخصصان و «سیاست عوام‌فریبانه» در بین مفاهیم منفی یافته‌های اینستاگرام ساخته شده است.

از نظر متخصصان اساساً سیاست‌گذاران در حوزه هدفمندسازی یارانه‌ها، مسئله را به امر اقتصادی و پیامدهای کوتاه مدت اقتصادی تقلیل داده‌اند و جنبه‌های بلندمدت اجتماعی و فرهنگی آن را چندان مورد توجه قرار نداده‌اند. این در حالی است که جنبه سیاسی این امر همواره پررنگ بوده است.

به‌طور خلاصه این مضمون دلالت بر این دارد که سیاست‌گذاری در زمینه هدفمندسازی یارانه‌ها متأثر از نفع و زیان‌های کوتاه مدت ذی‌نفعان سیاسی بوده است و معطوف به «عوام‌فریبی» است. همچنین اشاره به این دارد که در طراحی و اجرای این سیاست سرمایه اجتماعی نقشی دوگانه ایفا کرده است. از یک سو به عنوان پیشران و باانگیزه کسب رأی و پایگاه مردمی اجرایی گردیده و از سوی دیگر به عنوان پیامد در اثر ناتوانی دولت‌ها به تداوم سیاست، مورد آسیب جدی قرار گرفته است.

• تعارض دولت - ملت: این مضمون اشاره به اعتماد پایین، وجود روابط خصمانه و عدم همکاری و همدلی در رابطه دولت - ملت دارد و بر مبنای مفاهیم «ناکارآمدی نظام بازتوزیع بر مبنای خود اظهاری»، «دوگانه دولت سخاوتمند/مردم حریص»، «اعتراض‌های خیابانی»، «تشدید چرخه رانت و فساد» و «دوگانه گداپروری-توانمندسازی» مقتبس از دیدگاه متخصصان و مفاهیم «سیاست گداپرورانه»، «دزدی و اختلاس عامل بی‌اثر شدن یارانه‌ها» و «وعده‌های دروغین» در بین مفاهیم منفی یافته‌های اینستاگرام ساخته شده است.

این مضمون دلالت بر این دارد که در نتیجه اجرای سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها اعتماد عمومی نسبت به دولت مخدوش شده است. در مفهوم «سیاست گداپرورانه» که از تحلیل کیفی داده‌های اینستاگرام استخراج شده است مشاهده شد که برخی مردم معتقدند پرداخت یارانه با این میزان ناچیز و به قول یکی از کاربران اینستاگرام "با منت" را مخالف با شأن ملت و به نوعی عملی تحقیرآمیز از سوی دولت می‌دانند. اشکال این تعارض دولت - ملت را می‌توان هم در دیدگاه‌های عمومی نسبت به دولت ملاحظه کرد و هم بالعکس در نگرش مسئولین نسبت به مردم؛ که در مورد دومی این نگرش‌ها ذیل مفاهیم دوگانه دولت سخاوتمند/مردم حریص و دوگانه گداپروری-توانمندسازی بحث شد.

• همراهی با سیاست: برخلاف دو مضمون پیشین که اشاره به ناموجه بودن شکل سیاست‌گذاری و اجرای آن و نیز ایجاد تعارض در رابطه دولت - ملت در نتیجه اجرای این سیاست داشت این مضمون شامل مفاهیمی در تأیید این سیاست و پیامدهای آن است و به این دلالت دارد که طراحی و اجرای این سیاست ضرورت داشته و منجر به پیامدهای مثبتی در زمینه کاهش قاچاق سوخت و آرد و نان شده است. این مضمون بر مبنای مفاهیم «ضرورت جراحی اقتصادی و حذف یارانه پنهان»، «لزوم حذف ارز ترجیحی»، «صرفه‌جویی انرژی»، «مبارزه با قاچاق آرد و نان»، «مبارزه با قاچاق سوخت» و «چرخه قاچاق و تثبیت قیمت حامل‌های انرژی» ساخته شده است.

عده‌ای از کاربران همدلانه با دولت بر ضرورت انجام اقدامات قاطعی همچون جراحی اقتصادی و حذف یارانه پنهان و ارزش ترجیحی اذعان نموده و آن را اقدامی مثبت در راستای توزیع عادلانه یارانه‌ها و مقابله با رانت و فساد ارزیابی کرده‌اند.

عده‌ای نیز از بعد تأثیرات زیست‌محیطی با این سیاست همراهی نشان داده و بیان کرده‌اند که اجرای این سیاست به علت بالاتر رفتن نرخ انرژی باعث بازنگری خانواده‌ها در الگوهای مصرفشان شده و منجر به صرفه‌جویی انرژی و پیامدهای مثبت زیست‌محیطی متعاقب آن شده است.

همچنین از دیگر دلایل همراهی عمومی با این سیاست به باور برخی از متخصصان و کاربران اینستاگرام، تأثیر مثبتی است که اجرای این سیاست و افزایش قیمت حامل‌های انرژی و کالاهای اساسی بر کاهش قاچاق کالا داشته است.

بر مبنای داده‌های این پژوهش، می‌توان به جمع‌بندی زیر رسید که انسجام اجتماعی در مقطعی به عنوان پیشران تصویب و اجرای سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها عمل کرده است. این به معنی آن است که دولت دهم با هدف کسب سرمایه اجتماعی و تقویت پایگاه رأی خود این سیاست را آغاز کرد. اما در مقام اجرا و پس از گذشت زمان، چه در دولت دهم و چه در دولت‌های بعد، تداوم آن به شکل اولیه فرسایشی و منجر به تغییر و تصحیح‌های متوالی در این سیاست شد.

بنابراین اگرچه این سیاست در نقطه آغاز و در استثنائاتی همچون طرح یارانه جدید، افزایش مبلغ یارانه و مواردی از این دست، موجی از احساسات مثبت (یا با اندکی اغماض، هم‌افزایی در ابعاد انسجام اجتماعی) را موجب شده است، اما در مقام اجرا و تداوم به‌طور کلی از ضعف انسجام اجتماعی رنج برده است و موج احساسات مثبت ایجادشده نیز در پی بی‌ارزش شدن مبلغ یارانه نقدی رو به زوال است. در نتیجه این تغییرات انسجام اجتماعی در ارتباط با سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها به وضعیت شکننده‌ای مبتلا شده است.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ‌گونه تعارض منافع در رابطه با این مقاله وجود ندارد.

سپاسگزاری

نویسندگان این مقاله مایل‌اند از کلیه افراد حقیقی و حقوقی که در پیشبرد این تحقیق و غنا بخشیدن به آن نقش داشته‌اند تشکر نمایند. به‌طور خاص از شرکت لایف وب، مؤسسه IDOS آلمان، دکتر مارکوس لوه، دکتر جعفر هزارجریبی و دکتر احمد میدری قدردانی می‌شود.

ORCID

Somayeh Mirashe

Ali Akbar Taj Mazinani

Masoumeh Qarakhani



<https://orcid.org/0000-0001-8718-3329>



<https://orcid.org/0000-0003-4379-3461>



<https://orcid.org/0000-0003-1725-2039>

منابع

- احدیان، صونا و کسرایی، محمد سالار. (۱۳۹۷). «سنجش احساس طرد اجتماعی دانشجویان دانشگاه‌های زنجان»، جامعه پژوهی فرهنگی. دوره نهم، شماره ۱: ۲۸-۱.
- ازکیا، مصطفی و حسینی رودبارکی، سکینه. (۱۳۹۳). «تجربه زیسته روستاییان از دریافت یارانه نقدی و پیامدهای آن (مطالعه پدیدار شناختی: روستای آهنگر محله و قرن آباد شهرستان گرگان)» توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۲: ۱۹۲-۱۶۷.
- افروغ، عماد. (۱۳۹۲)، «حذف پولدارها نارضایتی اجتماعی ایجاد نمی‌کند»، خبرآنلاین. ۱۱ آبان ۱۳۹۲. <https://www.khabaronline.ir/news/320429>
- امیدی، رضا. (۱۳۹۸)، «دگردیسی مفاهیم عدالت خواهی»، خبرگزاری ایرنا. ۳۰ بهمن ۱۳۹۸. بازیابی <https://www.ima.ir/news/83680945> از:
- امیدی، رضا. (۱۴۰۱)، «توده‌ای شدن فقر»، خبرگزاری شفقنا. ۱۲ آذر ۱۴۰۱. بازیابی از: <https://fa.shafaqna.com/news/1486407>
- ایسپا. (۱۳۹۹)، «۷۳٫۶ درصد افراد بالای ۱۸ سال کشور در حال حاضر از رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند»، بازیابی از: <http://ispa.ir/Default/Details/fa/2282>
- بلیکی، نورمن. (۱۳۹۲)، طراحی پژوهش‌های اجتماعی. ترجمه حسن چاوشیان. تهران: نشر نی.
- بهنام فرد، حمیده سادات. (۱۳۹۲)، بررسی تأثیر اجرای قانون هدفمند سازی یارانه‌ها بر رفاه (مادی و غیرمادی) خانوارهای شهرستان کاشان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات. (۱۳۹۰)، نظرسنجی تلفنی از مردم تهران درباره مهم‌ترین موضوعات و مسائل جامعه با تمرکز بر هدفمند کردن یارانه‌ها. تهران: مرکز افکار سنجی و رصد فرهنگی.
- پوگام، سرژ. (۱۳۹۵)، جامعه‌شناسی رابطه اجتماعی. ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر. تهران: هرمس.
- توکلی، احمد. (۱۳۹۱)، «اجرای مرحله دوم هدفمندی یارانه‌ها ۶۰ درصد تورم در پی دارد»، خبرگزاری تسنیم. ۲۰ اسفند ۱۳۹۱. بازیابی از: <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1391/12/20/32965>
- توکلی، احمد. (۱۳۹۸)، «کنترل حساب‌های بانکی به معنی سرک کشیدن به زندگی خصوصی افراد نیست»، خبرگزاری ایسنا. ۱۹ آذر ۱۳۹۸. بازیابی از: <https://www.isna.ir/news/98091813531>

سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها و انسجام اجتماعی...، میراشه و همکاران | ۱۱۵

- جغتایی، فائزه، و موسوی، میر طاهر. (۱۳۹۸)، «روند تحول سرمایه اجتماعی در ایران از ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵» در دومین گزارش وضعیت اجتماعی ایران ۱۳۸۸ - ۱۳۹۶: همبستگی اجتماعی و نابرابری. ویرایش میر طاهر موسوی. جلد ۱. تهران: آگاه.

- خبرگزاری ایسنا. (۱۴۰۱)، «دهک پُر درآمد از لیست یارانه نقدی حذف شد»، خبرگزاری ایسنا. ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۱. بازیابی از: <https://www.isna.ir/news/1401022013256>.

- خبرگزاری ایمننا. (۱۴۰۱)، «قیمت دلار امروز دوشنبه ۱۹ اردیبهشت ۱۴۰۱» خبرگزاری ایمننا. ۱۹ اردیبهشت ۱۴۰۱. بازیابی از: <https://www.imna.ir/news/573874>.

- خوش چهره، محمد. (۱۳۹۲)، «پرداخت یارانه نقدی به همه مردم بی‌عدالتی است»، خبرگزاری ایسنا. ۱۴ بهمن ۱۳۹۲. بازیابی از: <https://www.isna.ir/news/92111409680>.

- خوش چهره، محمد. (۱۳۹۵)، «نگران مسابقه یارانه در خرداد ۹۶ هستم»، روزنامه اعتماد. شماره ۳۵۹۴. ۱۸ مرداد ۱۳۹۵. بازیابی از:

<https://www.etemadnewspaper.ir/fa/main/detail/50883>

- دونزولو، ژاک. (۱۳۹۵)، ابداع امر اجتماعی: رساله‌ای درباره افول هیجانات سیاسی، ترجمه آرام قریب. تهران: شیرازه.

- ذاکری، آرمان. (۱۳۹۷)، «دگردیسی همبستگی اجتماعی در جامعه ایران: مطالعه موردی فعالیت‌های خیریه مرجعیت از دوره پهلوی اول تا پایان دولت دهم» رساله دکتری رشته جامعه‌شناسی سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس.

- راغفر، حسین. (۱۳۹۲ الف)، «۱۵ میلیون نفر از طبقه متوسط در معرض حذف یارانه نقدی»، روزنامه شرق. ۳۰ مهر ۱۳۹۲. بازیابی از: <http://www.ensafnews.com/5777>.

- راغفر، حسین. (۱۳۹۲ ب)، «۴۵ میلیون نفر نباید یارانه بگیرند!»، خبرگزاری ایسنا. ۱۵ مهر ۱۳۹۲. بازیابی از: <https://www.isna.ir/news/92071509631>.

- راغفر، حسین. (۱۳۹۲ پ)، «اجماع مردم بر حذف یارانه ثروتمندان»، خبرگزاری تسنیم. ۳ آبان ۱۳۹۲. بازیابی از: <https://tn.ai/174396>.

- راغفر، حسین. (۱۳۹۳)، «هدفمندی صددرصدی یارانه شدنی نیست»، روزنامه شرق. ۲۹ دی ۱۳۹۳. بازیابی از: <https://danakhabar.com/fa/news/1189374>.

- راغفر، حسین. (۱۳۹۸)، «پرداخت یارانه ریختن سم به حلقوم مردم است»، روزنامه آرمان ملی. ۴ آذر ۱۳۹۸. بازیابی از: <https://www.asriran.com/fa/news/700080>
- راغفر، حسین. (۱۴۰۰)، «افزایش یارانه‌ها مقدمه‌ای بر افزایش حامل‌های انرژی است»، پایگاه خبری دیده‌بان ایران، ۵ دی ۱۴۰۰. بازیابی از: <https://www.didbaniran.ir/fa/tiny/news-123444>
- ربیعی، علی. (۱۳۹۸)، «کمک معیشتی دولت تا ۲ آذر ۹۸ پرداخت می‌شود» خبرگزاری ایرنا. ۲۹ آبان ۱۳۹۸. بازیابی از: <https://www.irna.ir/news/83562851>
- سازمان هدفمندی یارانه‌ها. (۱۴۰۱)، «واریز یارانه حمایتی برای ۷۲ میلیون نفر ایرانی/ شرایط ثبت‌نام جدید یارانه اعلام می‌شود» خبرگزاری ایرنا. ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۱. بازیابی از: <https://www.irna.ir/news/84747366>
- سعیدی، علی. (۱۳۹۶)، «بررسی علل بروز شکاف درآمدی در میان طبقات مختلف اجتماعی»، روزنامه اعتماد. ۳ مرداد ۱۳۹۶. شماره ۳۸۶۲. بازیابی از: <https://www.etemadnewspaper.ir/fa/main/detail/81322>
- سعیدی، علی. (۱۳۹۸)، «کالاهای فرهنگی از سبد خانوار خارج شده است»، روزنامه ایران. ۱۲ آبان ۱۳۹۸. شماره ۷۱۹۴. بازیابی از: <https://old.irannewspaper.ir/newspaper/item/525719>
- شاکری، عباس. (۱۳۹۳)، «سرنوشت یارانه پردردسر: دیگر حذف یارانه پردرآمدها ضروری است»، پایگاه فرارو. ۲۹ آذر ۱۳۹۳. بازیابی از: <https://fararu.com/fa/news/217044>
- شاکری، عباس. (۱۳۹۵)، «افزایش قیمت سوخت موجب رشد گرانی در جامعه می‌شود»، خبرگزاری مهر. ۴ اردیبهشت ۱۳۹۵. بازیابی از: <https://www.mehrnews.com/news/3605701>
- شاکری، عباس. (۱۳۹۸)، «حق فقرا در حساب اغنیا»، روزنامه رسالت. ۱۴ مرداد ۱۳۹۸. شماره ۹۵۵۹. بازیابی از: <http://paper.resalat-news.com/Newspaper/Page/9559/3>
- شاکری، عباس. (۱۴۰۱)، «با اقتصاد قمار، توسعه ممکن نیست»، انصاف‌نیوز. ۲۱ اردیبهشت ۱۴۰۱. بازیابی از: <http://www.ensafnews.com/345505>
- شرکت ملی پخش فراورده‌های نفتی ایران. (۱۳۹۸)، «اجرای طرح مدیریت مصرف سوخت در کشور اطلاعیه شماره ۱»، پورتال خبری وزارت کشور، ۲۳ آبان ۱۳۹۸. بازیابی از: <https://www.moi.ir/news/129202>

سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها و انسجام اجتماعی...، میراشه و همکاران | ۱۱۷

- شریف‌زاده، محمدجواد و بهرمن، حمیدرضا. (۱۳۹۹)، «ارزیابی تطبیقی درآمد پایه همگانی در اقتصاد متعارف و تضمین حد معیشت در اقتصاد اسلامی»، *اقتصاد اسلامی*، دوره ۲۰، شماره ۷۹: ۱۷۱-۲۰۶.

- صالحی اصفهانی. جواد. (۱۳۹۱)، «یارانه نقدی جداگانه به مادران؛ نقش آفرین در بهبود وضعیت فقرا»، *روزنامه دنیای اقتصاد*. ۳ آبان ۱۳۹۱. شماره ۲۷۶۹. بازیابی از:

<https://donya-e-eqtasad.com/fa/tiny/news-397855>

- عالمی‌نسی، مسعود. (۱۳۹۷)، تحلیل نهادی جرم در ایران. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.

- عبدی، عباس. (۱۳۹۲)، «حذف یارانه ۳ دهک پوست خریزه زیر پای دولت یازدهم و خطایی بزرگ است»، *خبرگزاری تسنیم*. ۶ آبان ۱۳۹۲. بازیابی از: <https://tn.ai/177349>

- عبدی، عباس. (۱۳۹۸ الف)، «این یارانه نیست»، *روزنامه اعتماد*. ۱۳ مهر ۱۳۹۸. شماره ۴۴۸۰. بازیابی از: <https://www.etemadnewspaper.ir/fa/main/detail/134143>

- عبدی، عباس. (۱۳۹۸ ب)، «یارانه انرژی را حذف کنید و بجای آن، اصل پول نفت و گازوئیل و برق را به مردم پرداخت کنید»، *روزنامه اعتماد*. ۱۰ آذر ۱۳۹۸. شماره ۴۵۲۴. بازیابی از:

<https://www.etemadnewspaper.ir/fa/main/detail/137835>

- غفاری، غلامرضا و تاج‌الدین، محمدباقر. (۱۳۸۴)، «شناسایی مؤلفه‌های محرومیت اجتماعی»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، سال چهارم، دوره ۵، شماره ۱۷: ۵۶-۳۳.

- غنی‌نژاد، موسی. (۱۳۸۹)، «نسبت رونق و رکود اقتصاد با هدفمندی یارانه‌ها»، *خبرگزاری فارس*. ۲۴ بهمن ۱۳۸۹. بازیابی از: <http://fna.ir>

- غنی‌نژاد، موسی. (۱۳۹۳)، «پیش‌بینی اقتصاددانان از اثرات تورمی هدفمندی؛ افزایش قیمت حامل‌های انرژی تورم‌زا نیست»، *خبر آنلاین*. ۲۴ فروردین ۱۳۹۳. بازیابی از:

<https://www.khabaronline.ir/news/349035>

- غنی‌نژاد، موسی. (۱۳۹۸)، «گرانی بنزین علت اصلی عصبانیت مردم نیست»، *هفته‌نامه تجارت فردا*. ۹ آذر ۱۳۹۸. شماره ۳۳۹. بازیابی از: <https://www.tejaratefarda.com/fa/tiny/news-32755>

- غنی‌نژاد، موسی. (۱۴۰۰)، «کدام خوانش از عدالت؟»، *هفته‌نامه تجارت فردا*. ۸ خرداد ۱۴۰۰. شماره ۴۰۸. بازیابی از: <https://www.tejaratefarda.com/fa/tiny/news-37939>

- فرزین، محمدرضا، موحد‌نژاد، علی و حسینی، سید مهدی. (۱۳۹۲)، «هدفمند کردن یارانه‌ها: تبیین رویکردها، آثار و نتایج اجرایی سیاست‌های مالی و اقتصادی، دوره دوم، شماره ۱: ۲۷۳-۳۰۰.

- قاراخانی، معصومه. (۱۳۹۵)، «سیاست اجتماعی در ایران، شکاف دولت-ملت»، فصلنامه علوم اجتماعی، دوره ۲۳، شماره ۷۵: ۹۳-۱۱۸. <https://doi.org/10.22054/qjss.2017.7595>.
- قانون بودجه سال ۱۳۹۵ کل کشور. ۱۳۹۵. بازیابی از: <https://dotic.ir/news/4838>.
- قانون بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور. ۱۳۹۸. بازیابی از: <https://dotic.ir/news/6698>.
- بلیک‌مور، کن. (۱۳۸۵)، مقدمه‌ای بر سیاست‌گذاری اجتماعی. ترجمه علی‌اصغر سعیدی و سعید صادقی‌جقه. تهران: موسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی.
- گودرزی، محسن. (۱۳۹۸)، «روندهای گسیخته ساز» در: دومین گزارش وضعیت اجتماعی ایران ۱۳۸۸ - ۱۳۹۶: همبستگی اجتماعی و نابرابری، ویرایش میر طاهر موسوی. جلد ۱. تهران: آگاه.
- محمد پور، احمد. (۱۳۹۸)، فراوش. تهران: لوگوس.
- محمدی، آیدین. (۱۴۰۰)، «تحلیل فرایند شکل‌گیری قانون هدفمند کردن یارانه‌ها» پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- مصباحی مقدم، غلامرضا. (۱۳۹۲)، «یارانه نقدی مردم را تنبل می‌کند»، خبرگزاری مهر. ۱۴ شهریور ۱۳۹۲. بازیابی از: <https://www.mehrnews.com/news/2129608>.
- موسوی، میر طاهر. (۱۳۹۸)، دومین گزارش وضعیت اجتماعی ایران ۱۳۸۸ - ۱۳۹۶: همبستگی اجتماعی و نابرابری. تهران: آگاه.
- مؤمنی، فرشاد. (۱۳۹۱)، «افزایش یارانه نقدی تبلیغات انتخاباتی دولت بود»، نامه‌نیوز. ۹ آبان ۱۳۹۱. بازیابی از: <https://www.namehnews.com/fa/tiny/news-5711>.
- مؤمنی، فرشاد. (۱۳۹۳)، «حذف یارانه بر مبنای گروه شغلی اقدامی نسنجیده است»، صدای اقتصاد. ۱۹ بهمن ۱۳۹۳. بازیابی از: <https://akharinkhabar.ir/money/1369827>.
- مؤمنی، فرشاد. (۱۳۹۶ الف)، «از کیفیت تیم اقتصادی دولت متأسفم»، روزنامه مردم‌سالاری. ۲۰ آبان ۱۳۹۶. بازیابی از: <https://www.mashreghnews.ir/news/797058>.
- مؤمنی، فرشاد. (۱۳۹۶ ب)، «وعده کارانه ۲۵۰ هزار تومانی عریان‌ترین نماد فساد است»، روزنامه همدلی. ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۶. بازیابی از: <https://www.pishkhan.com/news/16347>.
- می‌دری، احمد. (۱۳۹۳)، «خرید اقساطی با یارانه نقدی»، روزنامه تعادل. ۲۰ شهریور ۱۳۹۳. بازیابی از: <https://www.taadolnewspaper.ir/fa/news/2506>.

- میدری، احمد. (۱۳۹۸)، «مشمولان و محرومان یارانه نقدی جدید»، اقتصادنیوز. ۶ آذر ۱۳۹۸.

بازیابی از: <https://www.eghtesadnews.com/fa/tiny/news-313750>

- ناظران، پویا. (۱۴۰۱ الف)، «شالوده یکسان تفکر اقتصادی دولت‌ها طی ۵۰ سال گذشته»، روزنامه

تعدل. ۱۰ خرداد ۱۴۰۱. بازیابی از: <https://www.taadolnewspaper.ir/000nIj>

- ناظران، پویا. (۱۴۰۱ ب)، «دولت قیمت‌گذار؛ بررسی چستی اصلاحات اقتصادی»، هفته‌نامه تجارت

فردا. ۲۴ اردیبهشت ۱۴۰۱. شماره ۴۵۳. بازیابی از:

<https://www.tejaratefarda.com/fa/tiny/news-41087>

- نوبخت، محمدباقر. (۱۳۹۳)، «نوبخت اعلام کرد: انصراف دو میلیون و ۴۰۰ هزار نفر از دریافت

یارانه» خبرآن‌لاین. ۳ اردیبهشت ۱۳۹۳. بازیابی از:

<https://www.khabaronline.ir/news/351048>

- نوبخت، محمدباقر. (۱۳۹۷)، «مهم‌ترین وظیفه دولت در اقتصاد سیاسی، ایجاد تعادل است»

خبرگزاری ایرنا. ۲۳ فروردین ۱۳۹۷. بازیابی از: <https://www.irna.ir/news/82885055>

- نیلی، مسعود. (۱۳۹۳)، «با انصراف از یارانه، به رفع مشکلات کمک کنید»، بهارنیوز. ۱۸ فروردین

۱۳۹۳. بازیابی از: <https://www.baharnews.ir/news/37245>

- نیلی، مسعود. (۱۳۹۶)، «یارانه باید ۱۸ هزار تومان می‌بود نه ۴۵ هزار»، خبرگزاری تسنیم. ۲۶ آذر

۱۳۹۶. بازیابی از: <https://tn.ai/1603129>

- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۹۶)، «وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه ایران».

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، دفتر طرح‌های ملی، بازیابی از:

<https://ircud.ir/fa/content/284157>

- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. (۱۳۹۵)، «پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان موج سوم»،

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، دفتر طرح‌های ملی، بازیابی از:

<https://ircud.ir/fa/content/283625>

- هزارجریبی، جعفر و صفری شالی، رضا. (۱۳۸۸)، «بررسی عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی

شهروندان» جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۰، شماره ۴: ۳۸-۱۷.

- Amiri, F., Scerri, S., & Khodashahi, M. (2015). Lexicon-Based Sentiment Analysis for Persian Text. In Proceedings of the International Conference Recent Advances in Natural Language Processing (pp. 9-16).

- Atansah, P., Khandan, M., Moss, T., Mukherjee, A., & Richmond, J. (2017). When Do Subsidy Reforms Stick? Lessons from Iran, Nigeria, and India. Center for Global Development. Retrieved from: <https://www.cgdev.org/sites/default/files/When-Do-Subsidy-Reformsstick-Lessons-Iran-Nigeria-and-India.pdf>
- Babajanian, B. (2012). Social Protection and Its Contribution to Social Cohesion and State-Building. Eschborn: Deutsche Gesellschaft Für Internationale Zusammenarbeit (GIZ).
- Berger-Schmitt, R. (2002). Considering Social Cohesion in Quality of Life Assessments: Concept and Measurement. *Social Indicators Research*, 58(1-3), 403-428.
- Berka, P. (2020). Sentiment Analysis Using Rule-Based and Case-Based Reasoning. *Journal of Intelligent Information Systems*, 55(1), 51-66.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Burchi, F., & Strupat, C. (2018). Unbundling the Impacts of Economic Empowerment Programmes: Evidence from Malawi.
- Burns, J. (2018, August 8). Stanford Scholar Explores Pros and Cons of Basic Income. *Stanford News*. <https://news.stanford.edu/2018/08/08/stanford-scholar-explores-pros-cons-basic-income/>
- Cameron, L., & Shah, M. (2014). Can Mistargeting Destroy Social Capital and Stimulate Crime? Evidence from a Cash Transfer Program in Indonesia. *Economic Development and Cultural Change*, 62(2), 381-415.
- Chohan, U. W. (2017). Universal Basic Income: A Review. Available at SSRN 3013634.
- Council of Europe. (2004). A New Strategy for Social Cohesion; Council of Europe Strategy for Social Cohesion: Revised. https://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/RevisedStrategy_en.pdf
- Dankmeyer, C. (2019). Universal Social Protection – What It Means and Why It Concerns All of Us. *OECD Development Matters Blog*. <https://oecd-development-matters.org/2019/02/06/universal-social-protection-what-it-means-and-why-it-concerns-all-of-us/>
- Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. (2020). Social Protection. Retrieved from www.giz.de/expertise/html/60024.html
- European Commission. (2011). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social

- Committee and the Committee of the Regions Youth Opportunities Initiative. European Commission Brussels, Belgium.
- Ferroni, M. A., Mateo, M., & Payne, M. (2006). Social Cohesion in Latin America and the Caribbean: Analysis, Action, and Coordination. Inter-American Development Bank, Sustainable Development Department.
 - Fonseca, X., Lukosch, S., & Brazier, F. (2019). Social Cohesion Revisited: A New Definition and How to Characterize It. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 32(2), 231–253.
 - International Labour Organization. (2019). Collaborating for Policy Coherence and Development Impact. Social Protection Inter-Agency Cooperation Board, SPIAC-B.
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@nylo/documents/gen-ericdocument/wcms_644769.pdf
 - Jenson, J. (2010). Defining and Measuring Social Cohesion (1st ed.). Commonwealth Secretariat.
 - Khoo, C. S. G., & Johnkhan, S. B. (2018). Lexicon-Based Sentiment Analysis: Comparative Evaluation of Six Sentiment Lexicons. *Journal of Information Science*, 44(4), 491–511.
 - Kidd, S., Nycander, G. A., Tran, A., & Cretney, M. (2020). The Social Contract and the Role of Universal Social Security in Building Trust in Government. Development Pathways.
 - Koehler, G. (2011). Social Protection and Socioeconomic Security in Nepal. IDS Working Papers, 2011(370), 1–20.
 - Langer, A., Stewart, F., Smedts, K., & Demarest, L. (2017). Conceptualising and Measuring Social Cohesion in Africa: Towards a Perceptions-Based Index. *Social Indicators Research*, 131, 321–343.
 - Leininger, J., Burchi, F., Fiedler, C., Mross, K., Nowack, D., von Schiller, A., ... Ziaja, S. (2021). Social Cohesion: A New Definition and a Proposal for Its Measurement in Africa (Discussion Paper No. 31/2021). Bonn.
 - Loewe, M. (2020). Community Effects of Cash-for-Work Programmes in Jordan: Supporting Social Cohesion, More Equitable Gender Roles and Local Economic Development in Contexts of Flight and Migration. *DIE Studies*, 102.
 - Loewe, M., Zintl, T., & Houdret, A. (2021). The Social Contract as a Tool of Analysis: Introduction to the Special Issue on ‘Framing the Evolution of New Social Contracts in Middle Eastern and North African Countries’. *World Development*, 145, 104982.
 - OECD. (2011). Perspectives on Global Development 2012: Social Cohesion in a Shifting World. Paris.

- Peters, M. A., & Besley, T. A. C. (2014). Social Exclusion/Inclusion: Foucault's Analytics of Exclusion, the Political Ecology of Social Inclusion and the Legitimation of Inclusive Education. *Open Review of Educational Research*, 1(1), 99–115.
- Rajulton, F., Ravanera, Z. R., & Beaujot, R. (2007). Measuring Social Cohesion: An Experiment Using the Canadian National Survey of Giving, Volunteering, and Participating. *Social Indicators Research*, 80, 461–492.
- Tabatabai, H. (2012). From Price Subsidies to Basic Income: The Iran Model and Its Lessons. In K. Widerquist & M. W. Howard (Eds.), *Exporting the Alaska Model: Adapting the Permanent Fund Dividend for Reform around the World* (pp. 17–32). Springer.

استناد به این مقاله: میراشه، سمیه؛ تاج‌مزنائی، علی‌اکبر و قاراخانی، معصومه. (۱۴۰۳). سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها و انسجام اجتماعی در ایران. *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۱۵(۶۰)، ۸۱–۱۲۲.



Social Development and Welfare Planning Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.